

DE OORLOG, 4 december 1914
 [ALGEMEEN HANDELSBLAD, No. 27898]

[Vrijdag 4 December 1914]

Inhoudsopgave 4 december 1914

[ALGEMEEN HANDELSBLAD, No. 27898]	1
DE OORLOG	2
Op het Westelijk oorlogstoneel.	2
In België en Frankrijk.	2
Officieel Duitse berichten.	2
Op het Oostelijk oorlogstoneel.	2
Toestand onveranderd.	2
De Duitse keizer aan het front.	2
De strijd bij de Mazurische meren.	2
De toestand in Polen.	3
BELGIË.	3
Belgische geneesheren en apothekers weggevoerd.	3
DUITSCHLAND.	4
Bommen geworpen op de fabriek van Krupp?	4
Na de val van Kiautsjau.	4
Een merkwaardige brief.	4
Generaal Von Bernhardt.	5
Predikanten en militaire dienst.	6
OOSTENRIJK-HONGARIJE.	6
Een onderscheiding.	6
SERVIË.	6
Een afzonderlijke vrede.	6
ENGELAND.	6
De strijdmacht uit Australië en Nieuw-Zeeland.	6
GRIEKENLAND.	6
Versterking van de Grieksche vloot.	6
ITALIË.	6
De toestand in Tripolis.	6
TURKIJE.	6
Uitvoer uit Turkije.	6
ZWITSERLAND.	7
Hulpvaardigheid van neutralen.	7
VEREENIGDE STATEN.	7
Een oorlogszuchtige redevoering.	7
AUSTRALIË.	7
Oorlogsmateriaal enz. bij Duitschers gevonden.	7
BINNENLAND.	8
Aanvaring van een Nederlandsch schip.	8
De Engelsche kleurstoffen-industrie.	8
Uit Engeland.	8
Uit Frankrijk.	8
De fabrieken van Schneider-Creuzot.	8
Russische coupons.	9
Uit Turkije.	9
Uit de Vereenigde Staten.	9
Nederland en de Oorlog.	9
Oproer in een interneeringskamp.	9
De terugkeer der Belgische onderwijzers.	11
Invoer van Amerikaansch meel.	14
[ALGEMEEN HANDELSBLAD, No. 27898]	15
DE OORLOG	15
De algemeene toestand.	16
Op het Westelijk oorlogstoneel.	17
Fransch communiqué.	17
Het Duitse offensief aan de Yser.	17
Koning George aan het front.	17
Op het Oostelijk oorlogstoneel.	18
De strijd in Polen.	18
Op Zee.	18
De ondergang van de "Bulwark".	18

Naspeuringen van Paul Theelen: 4 december 1914

Koning George aan het front.	19
BELGIË.	19
Eenige dagboekbladen.	19
Passen te Antwerpen.	21
Ellende in België.	21
De toestand in België.	21
DUITSCHLAND.	23
De houding van Liebknecht.	23
ENGELAND.	24
De toestand in Engeland.	24
De duur van den oorlog.	25
Geen Arabieren bij het Suez-kanaal.	26
Vrijgelaten uit een concentratiekamp.	26
Hulp aan den handel.	26
De toestand in Egypte.	26
Luxemburgs onzijdigheid.	26
Onlusten in een kamp.	26
FRANKRIJK.	27
In de mijnbekkens van Briey en Longwy.	27
TURKIJE.	27
Een Turksche overwinning.	27
VEREENIGDE STATEN.	27
Oud-minister Strauss.	27
Engeland en de Vereenigde Staten.	27
VLIEGEN.	27
BINNENLAND.	28
De koers der markten bij de Posterijen.	28
Nederland en de Oorlog.	28
Op het Oostelijk oorlogstoneel.	30
Officieele Russische berichten.	30
BEURS EN NIJVERHEID.	30
De Deutsche Rijksbank en de Engelsche Bank.	30
Moratoria.	31

5

EDITIE VAN 2 UUR. OCHTENDBLAD. Eerste Blad. Dit nummer bestaat uit twee bladen.

DE OORLOG

10 **Belgische geneesheeren en apothekers weggevoerd. — Generaal von Bernhardt. — Een afzonderlijke vrede tusschen Servië en Oostenrijk.**

Op het Westelijk oorlogstoneel.

In België en Frankrijk.

15 Parijs, 3 Dec. (Reuter.) (Communiqué.) Er zijn berichten ingekomen van een vrij hevige kanonnade op Nieuwpoort en het zuiden van Yperen. Het geïnuundeerde terrein strekt zich thans uit tot aan het zuiden van Dixmuiden. Er is hevig geschoten tusschen de Lys en de Somme. De Franschen hebben verscheiden aanvallen in Argonne afgeslagen en zijn eenigszins vooruitgegaan.

20 **Officieel Duitsche berichten.**

BERLIJN, 3 Dec. (W. B.) Officieel wordt uit het groote hoofdkwartier gemeld, dat op de beide oorlogstoneelen, in het Oosten in het Westen, niets bijzonders voorviel.

Op het Oostelijk oorlogstoneel.

25 **Toestand onveranderd.**

WEENEN, 3 Dec. (W. B.) (Officieel) Onze positie op het noord-oostelijk oorlogstoneel is sedert gisteren niet gewijzigd.

De Duitsche keizer aan het front.

30 BERLIJN, 3 Dec. (W. B.) Officieel bericht uit het groote hoofdkwartier d.d. 1 Dec.: De Keizer bezocht heden afdelingen van de in de streek om Tsjenstochof strijdende Oostenrijksch-Hongaarsche en Duitsche troepen.

De strijd bij de Mazurische meren.

35 Düwell, de bekende oorlogscorrespondent van de "Vorwärts", schrijft d.d. 30 November uit het Oosten:

"De steenbakkerij is nog door de Russen bezet". Zoo luidde het telefonisch bericht,

dat de commandant van de verdedigingsstelling aan het meer-plateau kreeg. De
comandant, ritmeester v. M. is tegelijkertijd chef van de infanterie artillerie,
40 pionier-afdeeling, van de cavalerie en kapitein van de stoomboot, die als ijsbreker
en kanonneerboot dienst doet. Als ijsbreker trekt de boot een streep door de rekening
van de Russen en maakt een vaargeul in de ijsvlakte, waar geen springer of zwemmer
overheen kan.

Op de brede meren, om het even of zij open of dicht liggen, wordt 's nachts geregeld
45 wacht gehouden. De nauwe passage eischt bijzondere voorzichtigheid. Reeds eenige
malen hadden de Russen geprobeerd, onder becherming van de dusiternis, over de
toegevroren moerassen te komen. De poging kostte hun echter telkens doden en gewonden
en ook gevangenen. Nu was het plan hen uit hun posities in de naburige dorpen te
50 artillerie in de verschillende stellingen de overzijde moesten beschieten. De
batterijen aan land moesten het voornaamste steunpunt van de Russen, een
steenfabriek, zuiveren.

Juist, toen wij aan het landingshoofd aankwamen, kwam de stoomboot van haar
ochtendtocht terug. Eenige oogenblikken later was zij reeds gereed voor het
55 bombardement en zond zij haar eerste projectielen naar de overkant. Kort achter het
schip aan gleden wij in behoorlijken afstand over den gladden, harden ?spiegel naar
het naburige eiland. Hier hadden onze tropen zich in een hoeve huiselijk ingericht.
Blaffend begroette ons de kettinghond, uit de stal kwam het geknor van vette varkens,
kippen trippelden rond, onder een ploeg zat een konijntje gehurkt. Een dekking van
60 stroo maakte ons mogelijk den vijand zonder gevaar waar te nemen. Op ternauwernood
achthonderd meter afstand zag men aan een boschrand de Russische voorposten. Zij
waren volkomen op hun gemak en bleven het ook, toen zij een nog verder naar voren
wegschoven Duitsch machinegeweer hoorden knetteren. Het doel van dit vuur konden wij
niet zien. Intusschen was ook een zware en een lichte batterij aan land met het werk
65 begonnen. Plotseling sloeg uit een huis in het door de stoomboot beschoten dorp de
vlam uit. Hetzij het een schuur met stroo was, of dat de aftrekkende Russen brand
hadden gesticht, de vlammen verspreidden zich zoo snel, dat in korten tijd een
geweldige vuurzuil omhoog steeg. De Russische voorpost bleef nog steeds kalm, waar
zij was, de vijandelijke artillerie gaf slechts teekenen van haar aanwezigheid door
70 eenige kartetskogels. Onze aanvoerder meende, dat de schietvoorraad der Russen op
was. Nu gingen wij naar het andere eiland. De stoomboot was weer aan het werk om de
vaargeul in het ijs wat te verbreden.

Na een half uur glijden over het ijs, gedeeltelijk gedekt achter hoog riet, kwamen
wij bij de voorposten op het andere eiland. Voor de soldaten is het riet een
75 uitstekend bouw materiaal voor hutten, schuilplaatsen, voor proviandkamers en wallen.
Nood maakt vindingrijk. In de kunstig gebouwde, met dtroo belegde rieten hutten
heerscht een aangename temperatuur.

Van een verhooging zag ik, hoe de projectielen insloegen in de achter een bosch
gelegen steenbakkerij. Nu verdwenen de Russische voorposten. De zaak werd hun
80 vermoedelijk toch te bedenkelijk...

De toestand in Polen.

Het Kopenhaagsche blad "Politiken" schrijft in een hoofdartikel: "De aanval der
Russen in Polen is tot staan gekomen. De oorzaak daarvan ligt in de moeilijke
85 terreinen en de slechte verbindingen; de ?en werden door de Duitschers gedwongen een
nieuw front te vormen. En bij de uitvoering daarvan hebben zij wel getoond vooruit te
zijn gegaan in vergelijking met het gedurende den Japanschen oorlog door hen getoonde
flegma. Maar toch is het Russische leger over het geheel genomen nog steeds zeer log;
wel beschikt het over groote massa's, maar niet over talent om te manoeuvreeren; het
90 beschikt over goede krachten voor de verdediging, maar het is niet toereikend voor
aanvalsbeweging."

BELGIË.

Belgische geneesheren en apothekers weggevoerd.

Men meldt ons uit 's-Gravenhage:

Groote bevreemding wekt in medische kringen het wegvoeren van 35 Belgische doctoren
en apothekers, waaronder dr. generaal Stainforth, Chevallier Walter van Haveren en
anderen, die van uit België zijn vertrokken onder Duitsch geleide, naar aanleiding
van een verzoek der Duitsche overheid. In de meening, dat zij volgens artikelen der
100 Conventie van Genève van 1906, door het occupeerend leger werden opgeëischt om hun
dienst in een andere plaats voort te zetten, werden zij door een Duitsch officier
naar Heidelberg gebracht waar men hen verklaarde, dat, aangezien twee Duitsche
doctoren op grond van slechte behandeling en weigering om Fransche gewonden te

105 verplegen, door een Parijsche rechtbank tot straffen zijn veroordeeld, zij nu als
krijgsgevangenen zouden worden behandeld.
Zij moeten thans in de omgeving van Heidelberg, in overigens vrij goede
omstandigheden, tot werkeloosheid zijn gedoemd.

DUITSCHLAND.

110 **Bommen geworpen op de fabriek van Krupp?**

LONDEN, 3 Dec. (Reuter.) De avondbladen bevatten een telegram waarin medegedeeld
wordt, dat te Berlijn groote opgewondenheid heerscht tengevolge van het gerucht, dat
een vlieger bommen zou geworpen hebben op de fabriek van Krupp te Essen. De schade is
115 onbekend. De vlieger bleef ongedeerd.

Na de val van Kiautsjau.

TOKIO, 3 Dec. (Reuter's bijz. dienst.) Het hoofdkwartier meldt, dat bij de inneming
van Tsingtau buitgemaakt werden: 2500 geweren, honderd machinegeweren, 30
120 veldkanonnen, een groote voorraad ammunitie, 1200 Pond Sterling aan geld, 15000 ton
steenkolen, 40 automobielen; alle schepen zijn vernield. De voorraden waren voldoende
om 5000 man nog drie maanden te voeden.

Een merkwaardige brief.

Het behoeft geen bewijs meer, dat de Duitschers in de jaren, verlopen na den
125 laatsten oorlog, zich krachtig en stelselmatig hebben voorbereid op den
eerstvolgenden oorlog, zoodat zij, toen de strijd uitbrak, volkomen gereed waren. Dat
was trouwens in alle landen bekend. Maar dat ook de stukken reeds kant en klaar
waren, die dienen moesten om eventueele beschuldigingen van wandaden, schendingen van
het volkenrecht en derg. te ontzenuwen is zeker watnieuws. De "Temps" wijst ten
130 bewijze daarvan op twee boeken, getiteld "l'interprète militaire" en de "Parfait
Secrétaire" van kapitein von Scharfenort, leeraar en bibliothecaris aan de Militaire
Akademie te Berlijn verschenen in 1806, waarin o.a. de volgende brief voorkomt: Aan
den opperbevelhebber van het vijandelijk leger, "In een circulaire van den minister
van buitenlandsche zaken hebt gij aan de Deutsche troepen herhaaldelijk schending van
135 het volkenrecht verweten. Die troepen zouden zich schuldig hebben gemaakt aan
vijandelijkheden jegens ambulances, zij zouden den heer A. gevangen hebben genomen in
een door hem ingericht ambulance, zij zouden zich bediend hebben van ontplofbare
kogels, boeren uit de omstreken van S. gedwongen hebben onder het vuur van de plaats
te helpen aan het maken van loopgraven, zij zouden getracht hebben treinen met
140 levensmiddelen door te smokkelen onder dekking van de vlag van het Roode Kruis en ten
slotte zou een geneesheer, die een Pruisisch soldaat verbond, door dezen gedood zijn.
Ofschoon ik *a priori* volkomen overtuigd was, dat deze beschuldigingen ongegrond
waren, wilde ik mij niet bepalen tot de verzekering, dat dergelijke feiten onmogelijk
145 waren en heb ik een onderzoek ingesteld teneinde te weten te komen of er misschien
ook iets gebeurd was, dat door onbetrouwbare of onwelwillende berichtgevers aangedikt
was tot de schandelijke feiten, waarvan men ons heeft beticht. Zulk een onderzoek
stuitte echter op zeer groote moeilijkheden, daar de beschuldigingen, zoowel wat de
feiten als wat de bewijzen betreft, voor officieele verklaringen van zoo ernstigen
aard in zeer vage bewoordingen waren gekleed. Aanwijzingen van naam, plaats en tijd
150 ontbraken ten eenenmale.

In de twee gevallen dat men zich beriep op getuigen en getuigenverklaringen nl. wat
de ontplofbare kogels betreft en in het geval der boeren, die gedwongen werden om aan
de loopgraven te werken, werd noch da inhoud der getuigenverklaringen noch de naam
der getuigen genoemd. Uit het onderzoek, dat wij hebben ingesteld, is gebleken dat
155 slechts voor een enkele der beschuldigingen een werkelijke grond bestaat, maar dat de
feiten echter op merkwaardige wijze verdraaid zijn.

Het is nl. juist, dat de heer A. gearresteerd is en dat hij zijn zorgen had gewijd
aan de gewonden; hij is echter niet gevangen genomen, terwijl hij bij de zieken was
en zijn gevangenneming geschiedde op grond dat hij verdacht werd in verbinding te
160 staan met het garnizoen te S. Hij is echter behandeld met alle égards, aan zijn naam
en zijn positie verschuldigd. Hoe lang zijn gevangenschap zal duren, zal afhangen van
het in te stellen onderzoek. Al de andere beschuldigingen zijn totaal verzonnen. Uit
eerbied voor de andere mogendheden, die haar goedkeuring hebben gehecht aan de
Conventie van Genève en de verklaring van St. Petersburg van 29 Nov. (11 Dec.) 1868
165 voeg ik hieraan uitdrukkelijk toe, dat de Deutsche troepen zich nauwlettend aan
genoemde Conventie hebben gehouden en dat het Deutsche leger nooit ontplofbare
projectielen voor vuurwapens heeft gehad of dat zij nooit van minder gewicht waren
dan 400 gr.

Generaal Von Bernhardi.

170 (Van onze Berlijnschen correspondent.)

Berlijn, 2 Dec.

Buiten Duitschland, vooral in Engeland en ook bij ons – zoodat me gebleken is uit artikelen, die de geschiedenis van het ontstaan van dezen oorlog behandelen – hecht men groote waarde aan de militaire werken van generaal von Bernhardi, vooral aan zijn 175 in 1912 verschenen brochure "Der nächste Krieg", waarmee de Britsche uitgever, die de Engelsche vertaling niet lang geleden op de markt bracht, kapitalen verdiend moet hebben.

Men blijkt in het buitenland geneigd te zijn aan de schrifturen van generaal von Bernhardi zooveel invloed toe te kennen op de verantwoordelijke Duitse overheid – 180 civiele en militaire – op het Duitse volk, dat men hieraan, ten deele althans, het aanwezig zijn van een oorlogszuchtigen geest in Duitschland toeschrijft, die mede schuld zou zijn aan het uitbreken van dezen wereldstrijd.

De moderne Duitse oorlogs-filosofie van een Bernhardi, een Treitschke zelfs, zou nadat zij in het Duitse volk is ingedrongen, hebben moeten leiden tot de 185 tegenwoordige Europeesche ramp.

De invloed van den grooten Duitse historicus von Treitschke zou zich dan wel heel laat geopenbaard hebben. Voor bijna twintig jaar stierf hij – in 1896 – en het is een menschenleeftijd geleden dus, dat hij de Berlijnsche studenten in geestdrift bracht door zijn schitterende oratorische talenten, door zijn patriotische voordrachten, 190 welke ontegenzeggelijk soms een nationalistisch karakter droegen. Hij, de zoon van een generaal, is door de All-Duitschers van de latere jaren verheerlijkt als één hunner, die in den oorlog het eenige heil zou zien voor het Duitse volk.

Doch wie dieper dringt in de werken van dezen grooten geleerde, den Duitse Macaulay, zal een anderen indruk krijgen en Treitschke bewonderen om zijn kunstzinnige 195 opvatting van zijn beroep als historiegraaf.

In elk geval is het niet Treitschke's schuld, wanneer zijn naam en zijn werken misbruikt worden ala oorlogs-"Hetze", dooh de schuld van zijn kleine, chauvinistische epigonen.

Anders is het met generaal von Bernhardi, die thans weer een armeer corps onder zijn 200 bevelen heeft, doch voor den oorlog eenige jaren reeds op non-activiteit gesteld was. Deze cavalerist behoorde, sedert zijn ontslag, tot de veel-schrijvende en veelsprekende All-Duitse gepensioneerde militairen, die zwaar aan politiek doen. Men kent hun namen: Keim, von Wrochem, von Kracht, von Liebert. Mannen, wien de vrede 205 al veel te lang geduurd had en die steeds weer bij elke gelegenheid aandrongen op versterking van het leger, uitbreiding van de vloot om de vijanden, die volgens hen, aan alle Duitse grenzen op de loer lagen, zoo spoedig mogelijk een gevoeligen tik te geven.

Het zou dwaasheid zijn, zelfs voor een Duitse, te ontkenren, dat er in Duitschland, even goed als in Frankrijk en andere landen, een chauvinistische partij 210 bestond, die over willige dagbladen beschikte, over de "Post", de "Deutsche Tageszeitung", de "Kreuzzeitung", de "Tägliche Rundschau". Doch er dient op gewezen te worden, dat deze bladen met hun allen niet de lezersmassa bereiken van een "Berliner Tageblatt" alleen, dat onvermoeid zich verzet heeft tegen dit drijven van de chauvinisten in het algemeen en van de politiseerende oud-generaals in het 215 bijzonder. En met het "Berliner Tageblatt", om slechts een paar invloedrijke bladen te noemen, de "Frankfurter Zeitung" en de "Vossische Zeitung".

Van deze politiseerende oud-generaals is stellig de meest gezaghebbende de heer von Bernhardi, die ongetwijfeld een buitengewoon knap man is en die de beschikking heeft over een vloten, pakkend en stijl, over een vloeiende en boeiende voordracht. In 220 zijn aderen vloeit Fransch bloed, dat zich in zooverre niet verloochend heeft, dat von Bernhardi, al schrijvende en sprekende, zich zoo opwindt, zich zoo sterk warmt aan de vlammen van zijn moeilijk in toom te houden geest, dat zijn scherp verstand maar al te vaak gaat wijken voor zijn sentiment. Von Bernhardi staat bekend, in bevoegde militaire kringen, meer als iemand, die veel dan diep schrijft. In zijn 225 jonge jaren, toen hij bijvoorbeeld militair attaché in Zwitserland was, heeft hij werken gepubliceerd over strategie, geen populaire geschriften. Een bepaalde waarde hebben deze publicaties niet. Toen hij de gouden generaalspet moest verwisselen voor den hoogen zijden hoed – het gevolg van een persoonlijk geschil met een hem ondergeschikt officier, welk geschil ten zijnen nadeele werd beslist – gebruikte hij 230 zijn vrije tijd om in meer populair vorm zijn militaire kennis in dienst te stellen van de All-Duitse gedachte. Men vindt in deze werken telkens wel een vonkje van genialiteit, doch zooveel waarde, dat zijn werken ook maar vergeleken kunnen worden met die van Von Moltke of Von Schlieffen, dat zij dus een leiddraad zijn voor strategen of militairen, die zich in de strategie bekwamen willen, hebben zij niet.

235 Ze kunnen zonder schromelijke overdrijving, onmogelijk betiteld worden als
standaardwerken, als publicaties, die zooveel waarde hebben, dat zij den schrijver en
diens tijd overleven.

Het is daarom onjuist te beweren, dat zijn geschriften eenigen invloed geoeffend
hebben op de verantwoordelijke militaire en civiele kringen in Duitschland. Ten
240 hoogste zou men kunnen zeggen, dat hij een der meest gezaghebbende en daarom ook
meestbestreden chauvinisten was.

Toen in 1912 zijn thans zoo zeer besproken brochure verscheen "Der nächste Krieg",
werd er eerst niet veel aandacht aan geschonken. Nadat de "Post" en andere bladen van
deze richting er de groote trom over sloegen, ontstond er in de niet-chauvinistische
245 kranten een actie tegen dit gevaarlijke nationalisme. En toen pas kreeg de brochure
eenige bekendheid.

Men doet dus verkeerd veel gezag toe te kennen aan deze brochure in het bijzonder en
aan generaal Von Bernhardi als militair-auteur in het algemeen.

250 **Predikanten en militaire dienst.**

Te Berlijn hebben 172 protestantsche predikanten een verklaring onderteekend, waarin
zij wijzen op de onbillijkheid, dat zij volgens §65 van de Legerwet het land niet met
de wapens mogen dienen. Zij erkennen weliswaar, dat hun eerste plicht in oorlogstijd
255 zich van hun plichten als geestelijke te kwijten, zij wenschen echter bovendien als
staatsburgers hun vaderland te helpen verdedigen. Zij zullen daarom tot den Rijksdag
het verzoek richten tot opheffing van het genoemde artikel.

OOSTENRIJK-HONGARIJE.

Een onderscheiding.

260 WEENEN, 3 Dec. (W. B.) De keizer schonk den commandant van het Ve leger, den generaal
der infanterie Liborius Frank, als bewijs van erkenning zijner uitstekende diensten
als legerbevelhebber, het grootkruis der Leopoldsorde met de oorlogselementen.

SERVIË.

265 **Een afzonderlijke vrede.**

De aanhoudende geruchten over een afzonderlijken vrede tusschen Oostenrijk en Servië
vinden steun, zoo wordt uit Weenen aan de "Voss. Zeit." geseind, in de mededeeling
van gevangen genomen Servische officieren, dat de vroegere gezant Simitsj naar
Petersburg is gezonden om daar verlof te verzoeken, voor het geval ook de tweede
270 Servische verdedigingslinie uiteen wordt geslagen, tot het sluiten van een
afzonderlijken vrede met Oostenrijk.

ENGELAND.

De strijdmacht uit Australië en Nieuw-Zeeland.

275 LONDEN, 3 Dec. (Reuter.) Officieel. De strijdmacht uit Australië en Nieuw-Zeeland is
in Egypte aangekomen, waar zij zal deelnemen aan de verdediging van dat land, en de
oefening zal voortzetten+ zij kan dan later naar het front in Europa worden gezonden.

GRIEKENLAND.

280 **Versterking van de Grieksche vloot.**

KONSTANTINOPEL, 3 Dec. (W. B.) De "Tanin" verneemt, dat Griekenland binnen enkele
weken weder twee kruisers, elk van 3000 ton, en vier torpedobootjagers, elk van 1000
ton, zal krijgen. Deze schepen zijn in Engeland gebouwd. De bemanning, 1200 man in
het geheel, zou gereed staan om zich aan boord van de nieuwe schepen te begeven.
285

ITALIË.

De toestand in Tripolis.

BERLIJN, 3 Dec. (Corr. E.) Van den Sjeik der Senoessi in Cyrenaika is men zonder
eenig bericht; uit het binnenland naar Benghasi gekomen kooplieden zeggen echter, dat
290 sterke troepen Senoessis oostwaarts trekken, terwijl de naar het noorden vooruit
geschoven observatieposten de een na den ander teruggetrokken worden, waaruit men wel
mag besluiten, dat de Senoessis plan hebben de vijandelijkheden tegen Italië te
staken en de van Konstantinopel ontvangen orders hebben behartigd.

295 **TURKIJE.**

Uitvoer uit Turkije.

KONSTANTINOPEL, 3 Dec. (W. B.) Bij besluit van den ministerraad is de uitvoer van
meel, graan voor het bakken van brood, rijst, boter, uien, olijven, olie, haver,
levend vee, petroleum, benzine en een groot aantal andere levensmiddelen, drogerijen
300 en metalen verboden.

ZWITSERLAND.

Hulpvaardigheid van neutralen.

305 Wij lezen in de "I. H. I.", zoo schrijft L. aan "De Kampioen", hoe de Zwitsersche hoteleigenaren aan de Fransche Riviera op voorbeeldige wijze hulp verleen ten behoefte van gewonden en herstellenden. Zoo stelde de heer Grimm (Biel) zijn lekend Hôtel du Pare te Hyères onmiddellijk na het uitbreken van den oorlog ter beschikking van den generalen staf.

310 Het hotel is een dier vorstelijke ingerichte vreemdelingenpaleizen, zooals men in de laatste tiental jaren gebouwd heeft in de groote toeristencentra en bezit een park van 10.000 vierk. M.

De heer Grimm begon een volkskeuken in het gebouw in te richten en spoedig vulden zich ook de kamers met gewonden; in de eerste drie maanden vonden er reeds ruim 2000 officieren en soldaten een onderkomen. Alle bedden waren ter beschikking van het 315 Roode Kruis, terwijl in de lokalen van de Automobiëclub een hulphospitaal werd ingericht.

Voor den komenden winter hoopt men echter het hotel weder voor de ontvangst der vreemdelingen gereed te hebben.

320 De heer Baumgartner is eigenaar van het schitterend, in dit voorjaar opnieuw ingericht "Hotel Atlantic", te Nice, en de beide aan zee gelegen hotels "Du Rhin" en "Des Princes".

De heer B. kon ternauwernood, toen de mobilisatie was afgekondigd, nog te Nice komen. Daags na zijn aankomst stelde hij reeds des morgens te zes uur zijn automobië ter beschikking van den burgemeester, en eenige uren later bood hij zijn fraai hotel aan 325 het Roode Kruis aan, om te dienen als hospitaal.

"Nu is", aldus schrijft de heer B. in een particulieren brief, "de damessalon door de Administratie van het Roode Kruis in gebruik genomen, een gedeelte van de bar dient als vestiaire voor de verpleegsters - Les Dames Françaises - het overige deel door een wand van doek gescheiden, is thans verbandkamer.

330 In de groote restauratie zijn zestig bedden, en in de hal, waar banken zijn opgesteld, verblijven de gewonden, die loopen mogen en spelen lezen en rooken daar. De zaal, anders voor de reisknechts bestemd, is geheel gewit en is thans operatie-zaal; in de particuliere kamers troont de chef van den geneeskundigen dienst. De beide offices daarnaast dienen thans als apotheek en sterilisatielokaal.

335 Sedert twee maanden hebben wij nu steeds een 200-tal gewonden; velen daarvan zijn weer genezen en naar het front getrokken, maar telkens komen nieuwe slachtoffers hun plaats innemen.

Tal van andere hotels in Nizza zijn ter beschikking van het Roode Kruis gesteld, zoodat hier en in de naaste omgeving meer dan 30,000 gewonden verpleegd worden. Ik 340 verneem echter dat de minister, in het belang van het hotelbedrijf, van af December de gewonden naar andere plaatsen in Frankrijk zal doen zenden, opdat wij ook nog iets zullen verdienen in deze droeve tijden."

VEREENIGDE STATEN.

345 **Een oorlogszuchtige redevoeving.**

NEW YORK, 3 Dec. (Reuters bijz. dienst.) De heer Gardner, lid van het Congres, hield een redevoeving in de "Economie Club", waarin hij den toestand van leger en vloot besprak, dien hij onvoldoende noemde. Op gezag van een der meest bekende officieren van het leger vertelde hij dat er gebrek is aan ammunitie in het land en dat er geen 350 voorraden en geen kanonnen genoeg zijn. Het zal eens blijken, dat de geheele vloot oudroest is.

Maar hij gelooft niet, dat Amerika de politiek volgen zal van den tandeloozen hond, die wel blaffen, maar niet bijten kan.

355 Hij veroordeelt het optreden van de vredesvrienden, die den raid geven te vertrouwen op den goeden wil van de andere volken, in plaats van zich gereed te maken voor de verdediging, en vroeg of de menschelijke natuur in de laatste weken zoo veranderd is, dat men vertrouwen kan hebben in tractaten. Het geheele werk van Den Haag, zeide hij, zit vol spinnewebben, en van de beide Haagsche Conventies en de Verklaring van Londen is geen snipper meer over.

360 **AUSTRALIË.**

Oorlogsmateriaal enz. bij Duitschers gevonden.

365 MELBOURNE, 3 Dec. (Reuter.) Er zijn een hoeveelheid wapens en duizend patronen met zachtgemaakte spitsen gevonden bij een Duitsch professor, die eenigen tijd geleden met een gezelschap geleerden naar Australië was gekomen. Hij werd gearresteerd, juist toen hij weder vertrekken wilde. In zijn onderkleederen werden papieren gevonden, die

belangrijke militaire geheimen bevatten.
Hij is thans geïnterneerd.
Er zijn ook militaire schetsen en andere documenten in het bezit van andere
370 Duitschers ontdekt.

BINNENLAND.

Aanvaring van een Nederlandsch schip.

Reuter seint uit Londen:
375 Tijdens een vreeselijke storm gisternacht ia de Nederlandsche stoomboot "Batjan", bij Deal gestrand, nadat het in aanvaring was geweest. De reddingboot kon het schip niet naderen, niettegenstaande dit slechts tachtig meter ongeveer van de kust lag. Gistermorgen zijn, toen de storm bedaarde, echter vele opvarenden aan wal gebracht. Zij verklaarden dat het schip waarmee ze in aanvaring kwamen gezonken was met man en
380 muis.

Nader seint Reuter uit Londen:

Lloyds meldt over het ongeluk bij Deal: Het Nederlandsche stoomschip "Niobe", bij Duins geankerd, werd tijdens den storm door het Nederlandsche stoomschip "Batjan" (van Batavia naar Amsterdam via London) aangevaren. De voorpiek van de "Niobe" liep
385 vol water, maar het ruim en de tanks bleven droog. De "Batjan" moest op het strand worden gezet, twee der ruimen waren reeds volgelopen. (Zie verder onder "Scheepstijdingen".)

BEURS EN NIJVERHEID.

De Engelsche kleurstoffen-industrie.

Volgens "Fin. News" zal de Engelsche kleurstoffen-trust, die met financieele hulp der regeering wordt voorbereid, een aandeelenkapitaal hebben van £3 millioen, alsmede £1½
395 millioen door het gouvernement gegarandeerde Debentures. Op het oogenblik worden in Engeland slechts 7½% van de aldaar benoodigde verfstoffen gefabriceerd. Men hoopt dit cijfer spoedig tot 12½% en binnen niet te langen tijd nog eenigszins verder te kunnen opvoeren.

Uit Engeland.

Gedurende de maand December moet in Engeland op nieuwe uitgiften (oorlogsleening)
400 £47.000.000 worden gestort tegen slechts £8.643.000 in December 1913. Hoe gering echter de nieuwe kapitaaluitgiften in December zijn geweest blijkt wel uit het feit, dat van de totale stortingen in December £45.500.000 op rekening komen van de oorlogsleening.

Op de Londensche geldmarkt houdt men zich thans voornamelijk bezig met de quaestie
405 hoeveel tot 7 December op de oorlogsleening zal worden gestort. Op dien datum kunnen houders het hun toegewezen bedrag geheel storten tegen een disconto van 3%. Het disconto is ongeveer 11 s. 4 d. per cent en ieder die dus onder die omstandigheden betaalt, krijgt zijn belegging tegen een prijs van iets minder dan 94½. Verwacht wordt, dat door dat disconto op ruime schaal zal worden gestort en wordt het bedrag
410 reeds op £50,000,000 geraamd.

Uit Frankrijk.

Ten einde den afzet te verhoogen nemen de spaarbanken inschrijvingen aan op de
415 Nationale verdedigingsbons. De balans van het Credit Mobilier Français per 30 Juni toont een brutowinst aan van fr. 9,300,120. Na extra afschrijving van fr. 2,945,256 blijft een nettowinst over van fr. 4,777,079. Buiten het reeds vroeger uitgekeerde interim-dividend van fr. 12½ wordt verder niets uitgekeerd.

De fabrieken van Schneider-Creuzot.

De "Fr. Ztg." bevat eenige bijzonderheden omtrent de bekende Fransche
420 geschutfabrieken van Schneider te Creuzot. Wij ontleenen er aan, dat deze reeds meer dan een eeuw geleden zijn opgericht. De fabrieken te Creuzot beslaan een front van 4 kilometer. De maatschappij is geïnteresseerd bij eigen steenkolen- en ertsmijnen en betreft voorts ertsen uit Lotharingen, Spanje enz. Behalve te Creuzot heeft de
425 maatschappij groote installaties te Châlon sur Saone, Champagne sur Seine, Havre en Herfleur. Te Creuzot fabriceert zij waslproducten platen, staal voor kanonnen, pansterplaten, spoorwegmateriaal, etc. Voorts locomotieven stoomketels, scheepsmachines, electro-, gas- en petroleummotoren, dynamo's en turbines. De
430 fabrieken te Havre fabriceeren automobielen, die te Champagne transformatoren, materiaal voor elektrische trams enz. Voor het leger werken speciale
430 srtillieriefabrieken te Creuzot en Havre. Te Chalon sur Saone worden spoorwegbruggen, torpedo- en onderzeebooten etc., alsmede automobiel-chassis vervaardigd. Eindelijk

435 heeft de maatschappij te Perreuil nog een fabriek voor het vervaardigen van vuurvaste artikelen, voor gas- en glasfabrieken, etc. Het totale aantal arbeiders der maatschappij bedraagt 20,000. Uit dit cijfer blijkt, dat het bedrijf veel kleiner is dan van Krupp, waar meer dan 100,000 man in dienst zijn. Het dividend der firma Schneider & Co. bedroeg in de laatste jaren 17%.

Russische coupons.

440 Naar wij vernemen behouden de betaalkantoren van aflosbare Russische staats- en spoorwegobligatiën zich voor, de betaling daarvan te weigeren, indien de nleveraar niet te hunnen genoegen kan aantoonen, dat de stukken reeds het eigendom van Nederlanders waren vóór het uitbreken van den oorlog. Lijsten voor de inlevering zijn bij de betaalkantoren te verkrijgen.

445

Uit Turkije.

450 De Turksche minister van financiën heeft in de laatste dagen £T.700.000 ontvangen als aandeel der regeering van de met 3% verhoogde douanebelasting en van de Ottomaansche Bank £T.130.000 als overschot van de verpande tienden. Aan de invoering van een verbruikersbelasting op suiker, koffie, thee, spiritus, petroleum, lucifers, sigarettenpapier en speelkaarten wordt ijverig gewerkt. In de laatste dagen heeft de regeering de Ottomaansche Bank gemachtigd hare biljetten-omloop tot £T.4.000.000 te verhoogen tegen thans £T.2.750.000.

455 **Uit de Vereenigde Staten.**

Het centrale comité van het Federal Reserve Systeem, de Federal Reserve Board te Washington, heeft, volgens de "Frf. Ztg.", aan de twaalf reservebanken in groote trekken de te volgen politiek aangewezen. In de eerste plaats wordt geconstateerd, dat definitieve instructies eerst na afloop van twee maanden kunnen plaats hebben. 460 Het tegenwoordige bankssysteem is slechts een voorloopig systeem, weshalve ook de thans getroffen maatregelen voor de toekomst niet bindend zijn. Slechts aan één punt zal de leiding zich vasthouden, n.l. dat de opbrengst van gediscoteerde wissels dadelijk in de kanalen van handel en industrie vloeit. Geen instelling zal derhalve een wissel herdiscoteeren, welks bedrag rentedragend wordt aangewend, dus eene 465 belegging zou vormen, terwijl verder de speculatie langs dien weg niet mag worden bevorderd. Met solawissels zullen de reservebanken bijzonder voorzichtig moeten zijn. De betrokkene zal moeten aantoonen, dat de opbrengst voor zijn gewoon handelsbedrijf is bestemd. Bij wissels met twee of meer handteekeningen zal een mildere praktijk worden gevolgd, maar van de genoemde stelregels zal ook daarbij niet worden 470 afgeweken. Het centrale comité meent door een en ander het disocnto voor menig reservedistrict tamelijk ver beneden het particulier disconto te kunnen stellen, echter niet in het Oosten, waar geld over het algemeen gemakkelijker verkrijgbaar is dan in het Westen. Te Chicago b.v. werden in de laatste dagen zesmaandswissels van een prima packersfirma tegen 6½% gediscoteerd en moeten handelsfirma's met minder 475 gevestigde positie 7-8% betalen.

Nederland en de Oorlog.

Oproer in een interneeringskamp.

Een onzer correspondenten seinde gistermiddag:

480 In het kamp onder Soest brak Woensdagavond oproer uit doordien twee geïnterneerde Belgen wilden ontvluchten, hetgeen ontdekt werd. Velen trokken partij voor de vluchtelingen. De cantine werd gedeeltelijk verwoest. Bij de demping van het oproer zijn vijf geïnterneerden gedood en eenigen gewond. Niemand wordt toegelaten in het kamp.

485 Uit een nader bericht blijkt dat het verzet in het kamp is bedwongen. Er zijn in het geheel 7 dooden en 22 personen gewond, waarvan 4 ernstig. Omtrent het verzet in het kamp te Zeist verneemt een onzer correspondenten nog het volgende:

490 In de laatste dagen bestond er eenige gisting onder de geïnterneerden. Toen het electrisch licht Woensdagavond uitging, was da ontevredenheid vrij algemeen. Gistermorgen om half negen kwam het tot een formeel oproer. Ruiten werden ingeslagen, tonnen bier ingetrapt. Een groote drang naar den uitgang ontstond.

Op het oogenblik zijn ongeveer 11.000 man in het kamp ondergebracht en 1000 man bewakingstroepen.

495 Toen de geïnterneerden het kamp wilden verlaten, werden zij tot zesmaal toe gewaarschuwd zich rustig te houden en geen pogingen aan te wenden tot verzet. Toen deze sommaties niet hielpen en beantwoord werden met gejuw, werd ten slotte gevuurd, met het gevolg dat er zeven dooden vielen en 22 personen werden gewond, van wie 4

vrij ernstig. Daarna keerde de rust weer.

500

Uit Amersfoort seint men ons: Ledigheid is des duivels oorkussen en tevens een van de hoofdoorzaken voor de relletjes, die Woensdagavond en Donderdagochtend plaats hadden in het kamp van geïnterneerde Belgische militairen bij Soesterberg, waar 't in de laatste dagen al meer en meer giste.

505

Een andere oorzaak is het bezoek der vrouwen, dat reeds moest worden ingeperkt en thans kans loopt om althans bij herhaling nog weer te worden ingekort. Woensdag trachtten drie of vier geïnterneerden hun vrouwen te vergezellen in burgerkleding. De dienstdoende wachtmeester der Belgische gendarmerie weerhield hen en waarschuwde den officier der Nederlandsche wacht. Er ontstond tumult. De gendarme werd naderhand mishandeld en nog later werden de daders gestraft.

510

In den laten avond van Woensdag en in den vroegen ochtend van Donderdag heeft de cantine het moeten ontgelden. Veel werd er in vernield, veel bedorven. De wacht van 200 man, intijds versterkt, kwam tusschenbeiden en was ten laatste genoodzaakt te vuren. Er vielen zes dooden, tien ernstig en een dozijn lichtgewonden, die onderscheidelijk naar het militair hospitaal te Amersfoort en naar het St.

515

Elisabethsziekenhuis aldaar werden overgebracht. De Nederlandsche wacht is er afgekomen zonder letsel van beteekenis.

520

Onze eigen berichtgevers, die het kamp gistermiddag bezochten, deelen het volgende mede:

525

Aan de mededeelingen, die wij namens overste Collard, commandant van de bewaking van het interneeringsdepot, ontvingen bij monde van diens adjudant, luitenant K. P. Innemée, die ons ontving in het kamp der bewakingstroepen, waar een viertal ambulancewagens wachtten op het transport der lichtgewonden – de zwaar gewonden waren reeds gistermorgen naar het hospitaal te Amersfoort vervoerd – ontleenen wij: Woensdagavond reeds heerschte onder de Belgen van het eerste der interneeringsdepots, waar 6000 Belgen vertoeven, een oproerige stemming. Des middags hadden drie Belgen getracht te ontvluchten in burgerkleeren, maar hun toeleg was ontdekt en zij werden gearresteerd. Omdat deze drie mannen terstond in provoost werden gezet, was de opwinding onder de Belgen groot.

530

Hun ontevredenheid sproot verder voort uit het feit, dat zij niet met hun vrouwen mochten uitgaan; bovendien werd de consumptie in de cantine te duur gevonden. De gemoederen geraakten dientengevolge Woensdagavond zoo verhit, dat de Belgen de hulpcantine bestormden en de ruiten van dat gebouw ingooiden. Tot 11 uur was er sectie-versterking.

535

Onder commando van de luitenants Valkhoff en Innemée werd gepatrouilleerd en het gelukte, de menschen langzamerhand rustig naar de barakken terug te krijgen, zoodat de versterkte sectie weer kon inrukken en naar bed gaan. Er waren, ter waarschuwing van de mannen, enkele schoten in de lucht gelost. De gewone wacht, 48 man sterk, bleef gedurende den nacht, die geheel rustig verliep, posten. 's Avonds was ook bericht gestuurd aan overste Collard, die met een paar officieren naar de Belgen toeging om met hen te spreken en ze wat te kalmeeren.

540

Gistermorgen omstreeks 10 uur vernam luitenant Innemée op zijn bureau, dat er geschoten was, en een luitenant, die per fiets van Amersfoort het kamp naderde, vertelde hem dat het gejoel en geschreeuw der ontevreden Belgen op den weg duidelijk was te hooren. Inderdaad waren de mannen wederom opgedrongen; de grootste schreeuwers bleven op den achtergrond staan. Men kon hier alleen kras optreden, want herhaaldelijk waren de mannen gesommeerd om hun oproer te staken. Ze hebben Donderdagmorgen weer de cantine bestormd en chocolade en koek daaruit gestolen in grooten voorraad, daar de pachter afwezig was sinds de verwoesting gisteravond aangericht.

550

Een ooggetuige van het geval vertelde ons het volgende: Een peloton, ongeveer 20 man sterk, onder aanvoering van den luitenant Mallinckrodt, die vandaag piket-dienst had, sommeerde de Belgen viermaal om rustig uiteen te gaan. De Belgen drongen echter op en riepen den Hollandschen soldaten allerlei tartende woorden toe, hieven de handen omhoog en riepen: "Gij durft toch niet schieten! De Hollanders durven niets!" Toen, na vier keer gesommeerd te hebben, gaf luitenant Mallinckrodt bevel een salvo af te vuren op de schreeuwende menigte. Het 20 man sterke peloton vuurde twee salvo's af, waarop naar schatting van den ooggetuige, een 35-tal gewonden neervielen, waaronder zes dooden. De Belgen vlogen verschrikt uiteen.

560

Gistermorgen, terstond nadat hij in kennis was gesteld met het gebeurde, bracht generaal Knel uit Amersfoort een bezoek aan het kamp. Na op de hoogte te zijn gebracht van het gebeurde, betuigde hij zijn tevredenheid over de wijze van optreden in deze.

565 In het kamp der Belgen is thans, in den namiddag, volkomen rust weergekeerd. De mannen staan, met een uitdrukking van verslagenheid op hun gelaatstrekken, in groepjes bijeen en vertellen hun familieleden, die hen op dit uur mogen bezoeken, wat hedenmorgen zich binnen de afrastering heeft gespeeld.

Men seint ons nog:

570 Nader vernemen wij, dat luitenant Mallinckrodt het bevel tot vuren niet eerder heeft gegeven dan na 10 of 12 maal de Belgen te hebben gesommeerd. Zij hielden echter niet op met hun tartend geschreeuw en het aannemen van een dreigende houding, en gingen zelfs zoo ver, dat zij den luitenant, toen hij zich omwendde, met steenen wierpen. Verder dient nog te worden medegedeeld, dat reeds voordat de luitenant overging tot
575 het nemen van den uitersten maatregel, enkele Belgen in arrest werden gesteld, die betrappt waren op diefstal uit de bestormde en geforceerde cantine, waaruit zij ontsnapten met fleschjes bier in de hand.

Om vier uur gistermiddag was het bekend, dat 8 dooden waren gevallen. Eén zwaar gewonde Belg was nog in operatie in het hospitaal te Amersfoort, waar toen 5 licht
580 gewonden werden verpleegd. Meer lichtgewonden werden nog in het ziekenhuis gebracht. Gistermiddag waren op het bureau van overste Collard aanwezig de officier van justitie uit Utrecht met den griffier en nog een tweetal heeren van het parket. Luitenant Mallinckrodt en overste Collard hadden met hen een langdurig onderhoud.

585 **De terugkeer der Belgische onderwijzers.**

De heeren P. Otto, waarnemend secretaris, en Ph. van der Vos, waarnemend penningmeester van het Internationaal Bureau van Onderwijzersverenigingen, hebben thans aan het Nederlandsche comité voor huisvesting van uitgeweken Belgische
590 onderwijzers rapport uitgebracht van hun bevindingen over den toestand van de scholen en de onderwijzers, opgedaan op hun reis van 16 tot 23 November door België. Naar wij vernemen luidt dit rapport als volgt:

I Er is een groote tegenstrijdigheid in de officieele verklaringen, die wij hebben ontvangen voortkomende uit het verschillend belang, dat men heeft bij den terugkeer van de geregelde toestanden in België.

595 a. De gemeentebesturen, hetzij vertegenwoordigd door de werkelijke burgemeesters en schepenen, hetzij door voorloopige plaatsvervangers, verlangen zoo goed als alle den terugkeer van de geregelde toestanden en dus ook van de onderwijzers in het belang van de achtergebleven en terugkeerde bevolking. Zij komen er rond voor uit, dat zij
600 "de kinderen van de straat" willen hebben. Dit motief is te begrijpen en te billijken. De schoolkinderen loopen doelloos rond, waardoor zij tot allerlei katekwaad komen, terwijl bovendien in tal van plaatsen, waar verwoestingen zijn aangericht, het gevaar voor ongelukken voor de jeugd, die liefst door de puinhoopen dwaalt, al te groot is. Daar komt dan nog bij, dat het voor de opvoeding van het opgroeiend geslacht dringend noodig is, het onderwijs, door den oorlog onderbroken,
605 zoo spoedig mogelijk te hervatten en voort te zetten. Ten slotte geldt bij vele gemeentebesturen nog de overweging, dat de onderwijzers, vooral de oudere onder hen, veelal het vertrouwen van de burgerij bezitten, zoodat hun zedelijke steun in deze moeilijke dagen, nu de burgerij in velerlei opzicht zoo ontzettend wordt beproefd, onmisbaar is. Op de onderwijzers, zoo oordeelen zij, rust derhalve de moreele
610 verplichting, te doen wat in hun vermogen is om den terugkeer van geregelde toestanden te bevorderen, en daarvoor is hun eigen aanwezigheid eerste eisch. De gemeentelijke autoriteiten, die aldus redeneeren, hebben dan ook zonder uitzondering de scholen heropend en de onderwijzers opgeroepen om hun werk te hervatten. Sommige dreigen met strenge straffen, zelfs met ontslag, voor degenen, die
615 niet terugkomen. Zij stellen zich daarbij op het standpunt, dat de onderwijzers, als ambtenaren van de gemeente, aan een dergelijke oproeping hebben gehoor te geven, waartoe trouwens hun ambtseed hen verplicht. Niet terugkeeren wordt beschouwd als willekeurig verlaten van zijn post.

b. De Deutsche autoriteiten wenschen eveneens den terugkeer van de geregelde
620 toestanden en derhalve ook van de onderwijzers. Het is in hun belang, dat het gewone leven in België zooveel mogelijk terugkeert. Bereidwillig hebben zij daarom de verklaring afgelegd, dat alle onderwijzers, die niet als soldaat in het Belgische leger hebben gediend, wanneer zij in België terugkeeren, ongemoeid zullen worden gelaten, m.a.w. niet krijgsgevangen zullen worden gemaakt en niet zullen worden
625 gedwongen, diensten aan de Duitschers te bewijzen. Dit geldt aldus voor alle onderwijzers, die immers in België volgens de wet niet als soldaat hun land moeten dienen, doch slechts als ambulanciers of brancardiërs. Ook voor de leden van de garde civique (burgerwacht) geldt deze zelfde toezegging, gelijk ons nadrukkelijk verzekerd werd. De gouverneur van Antwerpen drukte dit uit door te zeggen: het geldt voor alle
630 onderwijzers, die men in Nederland niet behoeft te interneeren.

De Duitse civiele gouverneur over geheel België, Exc. Von Sandt, die deze verklaring voor zijn rekening nam, voegde er echter aan toe, dat men evenwel den zooveel bedoelden onderwijzers, brancardiërs, ambulanciers en leden van de garde civique, wanneer zij eenmaal teruggekeerd zijn, zal beletten België opnieuw te verlaten. Daartoe worden zij geregistreerd en moeten zij zich op gezette tijden, soms om de week, bijwijken om de drie dagen, dan weer plotseling om de 24 uur, aanmelden. Wij achten ons verplicht, hieraan toe te voegen, dat wij autoriteiten gesproken hebben, die deze toezegging van den civielen gouverneur van zoo goed als geen waarde achtten, le omdat zij de ervaring hadden opgedaan, dat dergelijke voorschriften herhaaldelijk gewijzigd werden, en 2e omdat de militaire gouverneur dergelijke bepalingen niet erkent, wanneer het belang van de krijgvoering hem daartoe aanleiding geeft.

c. Er zijn ook Belgische autoriteiten, die den terugkeer van geregelde toestanden in België, althans voorloopig, niet wenschelijk achten. Zij hebben daarvoor verschillende motieven. In de eerste plaats achten zij het niet mogelijk, tot den terugkeer van de geregelde toestanden te geraken, zoolang het verkeer per post, telegraaf, telefoon en spoor, zelfs per rijtuig, belet wordt, of zoo goed als geheel onmogelijk gemaakt en elke uitbreiding van de bevolking de moeilijkheden van den toestand wat voeding en huisvesting betreft verergert. Voorts overwegen zij, dat bevordering van den terugkeer der geregelde toestanden een Duitsch militair belang is, niet alleen voor wat betreft de approviandeering van het Duitse leger, maar ook in verband met een mogelijken terugtocht der Duitse legers door België, waarbij de aanval voor de geallieerden buitengewoon moeilijk zou worden, in het bijzonder voor het Belgische leger, wanneer de steden en dorpen van België door de Belgische bevolking als in gewone tijden waren bewoond. In de derde plaats vreezen zij, dat bij terugkeer van geregelde toestanden de bevolking te licht zal neigen tot onderwerping aan de overheersching der Duitschers, zich schikkende in het onvermijdelijke. En ten slotte verwachten zij, dat straks een nieuwe vlucht van de bevolking en dan nog onder veel moeilijker omstandigheden door de ontwikkeling der krijgsbedrijven noodzakelijk zal worden gemaakt.

II. Deze tegenstrijdigheid maakt het geven van een advies aan de uitgeweken Belgische onderwijzers uiterst moeilijk. Immers dezelfde tegenstrijdige overwegingen, die de autoriteiten geleid hebben tot hun tegengestelde opvattingen, zullen de onderwijzers leiden tot verschillende beslissingen.

III. Daar komt nog bij, dat de plaatselijke adviezen onderling zeer verschillend zijn.

Wij hebben een wethouder aangetroffen in een groote stad, Antwerpen, die eenvoudig decreteerde: alle onderwijzers moeten terugkeeren, zonder uitzondering; de Duitschers hebben verklaard, dat allen vrij kunnen terugkeeren; ook de ambulanciers, de brancardiërs en de leden van de garde civique; wie niet terugkeeren zijn lafaards, en ze zullen zonder genade worden ontslagen. In de plaatsen rondom Antwerpen, zooals Berchem, Borgerhout, enz. stelde men zich vrijwel op hetzelfde standpunt. Dit gebeurde trouwens in onderling overleg. Laat ons echter hieraan dadelijk toevoegen, dat wij ook den heer Jan de Vos, den burgemeester van Antwerpen, benevens nog twee andere wethouders spraken en de heer Louis Franck, den voorzitter van de Intercommunale Commissie, en dat wij van dezen niet den indruk kregen, dat zoo uiterst streng zou worden opgetreden als schepen Desgui? had aangekondigd, die trouwens in ons tweede onderhoud met hem zelf ook al veel zachter gestemd werd.

In een andere groote stad daarentegen betoogde de wethouder van onderwijs precies het tegengestelde: de onderwijzers weten allen dat wij onze scholen niet gesloten hebben en dat het onderwijs wordt voortgezet, zij behooren dus hier te zijn, en degenen, die weg bleven worden uiterst streng gestraft, maar wanneer zij brancardier, ambulancier of lid van de garde civique zijn geweest, kunnen zij rustig in het buitenland blijven, wij respecteeren hun gevoelens, indien zij zich niet willen blootstellen aan het gevaar van door de Duitschers gemaszregelt te worden, zij zullen hun salaris ontvangen zonder mankeeren en wij denken er niet over, hen te ontslaan; willen zij evenwel terugkeeren – ze zijn vrij. Op onze verwijzing naar de verklaringen, die wij op schrift bij ons hadden van den militairen gouverneur van Antwerpen, mondeling door den civielen gouverneur bevestigd, en van den civielen gouverneur van geheel België, kregen wij dit fijne zinnetje tot bescheid: een verklaring, zegt u, van een zekeren generaal Von Bodenhausen, bevestigd door Freiherr Von Hühne, of van een zich noemenden gouverneur Van Sandt? Zoudt u meenen, dat ik rekening kan houden met een verklaring van iemand, dien ik niet ken, of met een papiertje geteekend door iemand, dien ik niet ken?

In een derde stad verklaarde men ons, dat weliswaar de scholen heropend zouden worden althans voor zoover ze niet verwoest waren maar dat men het met de aanwezige

700 onderwijzers best af kon. De afwezige konden gerust in Holland blijven, ze deden daar
toch immer ook nuttig werk door onderwijs te geven aan de Belgische kinderen, en hier
was misschien maar de helft van de bevolking terug... bovendien was het gebrek aan
705 levensmiddelen zoo nijpend, dat niemand genoopt mocht worden terug te keeren. Alleen
zouden degenen, die gebleven of dadelijk teruggekeerd waren, wel anders behandeld
worden dan de afwezigen: hun kwam daarvoor een bevoorrechting toe. Wellicht zouden de
weggeblevenen een deel van hun salaris moeten afstaan. Men zou dit wel moeten doen om
710 het volk tevreden te stellen, dat zeer onrustig was en verbitterd op degenen, die
afwezig bleven, en dat zeker niet zou dulden, dat die onderwijzers nu maar hun
salaris beurden alsof er niets was voorgevallen... Eén van de weinige scholen die
gespaard gebleven waren, stond aan hetzelfde plein met een kazerne, waarin de
715 Duitsche troepen hun intrek genomen hadden; men zou die school voorloopig maar niet
in gebruik nemen, liever de kinderen elders onder dak trachten te brengen...
Er zijn plaatsen die geheel in puin liggen, waar geen bevolking, of zoo goed als geen
bevolking meer is; daar worden de scholen niet heropend en de onderwijzers niet
terugverlangd. Maar er zijn er ook, die hoewel verschrikkelijk vernield toch nog
720 woning voor een deel der bevolking bieden, waar men de scholen heropenen wil, zij het
in een van de opgelapte ruïnen. Zelfs in Duffel wenschte men dit. De waarnemende
burgemeester was juist naar Holland vertrokken om te zien, of hij daar zijn
onderwijzers zou kunnen vinden. Wel waren hun woningen vernield, maar in de
725 gendarmerie zou men met wat goeden wil wel wat ruimte vrij maken: drie
onderwijzersgezinnen zouden er dan onder dak worden gebracht.
Onder de plaatsen, die vreeselijk geleden hebben, noemen wij: de plaatsen op de lijn
730 Luik-Leuven-Mechelen-Antwerpen, zooals Hervé, Visé, Tienen, Diest, Aerschot, Leuven,
Mechelen, Duffel, Waelhem, St. Catharine Waver, Lier, Heerenthals, Boom, Berchem,
Dendermonde, met alle daaromheen liggende dorpen, en voorts de plaatsen rond Namen,
Dinant, Charleroi, enz. Ten Westen van de lijn Antwerpen-Brussel-Mons-Maubeuge heeft
735 men ons niet willen toelaten, ondanks onze voortreffelijke papieren en onze
gewaardeerde boodschap.
In Luik is het onderwijs sinds 1 October hervat. Men houdt daar school op de Duitse
klok. De onderwijzers die nog niet teruggekeerd zijn, zullen zeer duidelijk bewijzen
740 moeten bijbrengen, dat zij niet terug hebben kunnen keeren. In Leuven zou men op 1
December de scholen heropenen, in Lier, Mechelen en Duffel op 23 dezer, in andere
plaatsen, wanneer de onderwijzers zouden zijn teruggekeerd, in Brussel, Schaerbeek
enz. was geen onderbreking van belang geweest. In Antwerpen, Berchem, Borgerhout enz.
745 waren de scholen, zooals bekend is, op 9 November heropend, gelijk trouwens in tal
van andere plaatsen.
IV Deze ongelijkheid in de opvattingen is verklaarbaar, als men in overweging neemt
750 dat de gemeentebesturen voor een groot deel onvolledig zijn of slechts uit
waarnemende functionarissen bestaan, terwijl overleg met een centraal gezag
(provinciaalbestuur of Regeering) onmogelijk, en onderling overleg zoo goed als
onmogelijk is door 't ontbreken van alle middelen van verkeer.
755 't Is echter duidelijk, dat een algemeene verklaring omtrent de opvatting der
gemeentebesturen aldus niet te geven is. Alleen dit kunnen wij vaststellen, dat men
overal waar dit maar eenigszins mogelijk is de scholen wenscht te heropenen en dus de
onderwijzers terug te hebben.
Wij hebben nog den voorzitter en den vicevoorzitter van den Algemeenen Belgischen
760 Onderwijzersbond gesproken. Zij zijn niet in staat een advies te geven, hun
organisatie is geheel werkeloos door het ontbreken van de verkeersmiddelen.
Intusschen waren zij ten zeerste ingenomen met de maatregelen door ons genomen en
verzochten zij ons den innigen dank van de Belgische ambtsbroeders aan de
765 Nederlandsche over te brengen. Overal trouwens waar wij kwamen in België, zocht men
de gelegenheid, ons duidelijk tonden, hoe dankbaar geheel België is aan het
Nederlandsche volk voor de niet genoeg te loven ontvangst alhier van de Belgische
770 vluchtelingen.
V. Wat de dienstplichtige onderwijzers betreft staat wel vast, dat degenen, die als
soldaat in het leger hebben gediend, vrijwilligers dus, niet terug behoeven te
775 koeren. Deden zij het dan werden zij toch krijgsgevangen gemaakt. Zij behoeven ook
niet bezorgd te zijn voor ontslag of verlies van salaris. Het verschil komt pas
wanneer het de brancardiers, de ambulanciers en de leden van de garde civique
betreft. Onze indruk is, dat de bedreiging met ontslag hier en daar hen niet al te
780 zeer behoeft te verontrusten, zelfs voor Antwerpen en omgeving niet, althans niet,
wanneer zij thans zoo spoedig mogelijk terug gaan. Men zal de omstandigheden,
785 waaronder zij afwezig bleven wel in aanmerking nemen en de bestraffing niet op de
spits drijven. Trouwens wij hebben autoriteiten gesproken, die ons verklaarden, dat
een dergelijk ontslag in hooger instantie nooit zou worden goedgekeurd.

Naspeuringen van Paul Theelen: 4 december 1914

Voor de onderwijzers, die in geen enkel verband tot het leger stonden gelden deze overwegingen niet. Voor hen zullen de gemeentebesturen althans van die plaatsen, waar men betrekkelijk weinig van de oorlogsellende te lijden heelt, gehad, uiterst gestreng zijn. Toch meenen wij, dat ook een ontslag hun gegeven in hooger aanleg niet gemakkelijk zal worden goedgekeurd. Wel raden wij aan de onderwijzers, die terug gaan met nadruk aan, zich in geval ziekte hen weerhield te voorzien van een doktersverklaring en anders van een verklaring van eenig officieel lichaam of persoon, c.q. van ons Internationaal Bureau, dat zij niet hebben kunnen weten, dat hun school heropend was, of niet hebben kunnen teruggaan, door welke omstandigheden dan ook, of steeds in de meening hebben verkeerd, dat zij in België krijgsgevangen zouden worden gemaakt, of tot diensten onder Duitsche heerschappij zouden worden gedwongen.

VI. Onderwijzers, die terug willen keeren, hebben evenals andere vluchtelingen zich tegenwoordig wel af te vragen: kunnen wij terug, m.a.w. zijn er reisgelegenheden? Dagelijks kan men te dezen aanzien veranderingen constateeren. Wel mag echter worden gezegd, dat het op het oogenblik buitengewoon moeilijk is, in België te komen, althans wat verder dan de grens. De papieren moeten goed in orde zijn en men moet niet vreezen voor een lange reis te voet, of een kostbare reis in een bouwvallig rijtuig. Onder de onderwijzers, die teruggekeerd zijn, bevinden zich velen die hun gezin in het buitenland hebben gelaten.

VII. Wij zijn bereid, indien dit gewenscht blijkt, dit rapport toe te lichten in het bijzonder ten aanzien van de plaatselijke toestanden, in een vergadering, waarin naar het ons voorkomt de Belgische onderwijzers, die dit wenschen, vrijen toegang zouden moeten hebben en ons algemeen comité benevens onze plaatselijke comités door een afgevaardigde vertegenwoordigd zouden behooren te zijn.

Invoer van Amerikaansch meel.

De Nederlandsche Vereeniging van Handelaren in buitenlandsch meel heeft het volgende schrijven verzonden:
3 December 1914.

Aan Zijne Excellentie den Minister van Landbouw, Nijverheid en Handel, 's-Gravenhage.
Excellentie,

Kennis genomen hebbend van de voorwaarden, gesteld voor de inschrijving voor de levering van Amerikaansch meel ten behoeve van den Nederlandschen Staat, als per bijlage A, moeten wij Uwe Excellentie er op opmerkzaam maken, dat op deze voorwaarden door een reëel verkooper geen goede offerte gemaakt kan worden.

In voorwaarde 2 wordt bepaald, dat eerst den 9 Dec. op de den 8 Dec. ingekomen offerten een beslissing zal genomen worden, hetgeen onaannemelijk is omdat meel- en graanofferten van Amerika nooit voor langeren tijd dan een dag geldig zijn, en het zeer groote bezwaren meebrengt dezen termijn te verlengen, welke bezwaren slechts somtijds zullen kunnen ondervangen worden door een min of meer belangrijke prijsverhooging. Uw voorganger Minister Treub had op deze overweging daarom reeds vastgesteld, dat de ingekomen offerten nog denzelfden dag zouden beantwoord worden. De in voorwaarde gestelde eisch, dat de offerte zal gemaakt worden op basis c.i.f. Rotterdam of Amsterdam is niet te vervullen. De Holland Amerika Lijn toch maakt geen offerte van scheepsruimte, alvorens het meel aan de haven beschikbaar, de toestemming tot consignering aan de Nederlandsche Regeering in Amerika ontvangen, en er scheepsruimte beschikbaar is.

In verband met het betreffende voorwaarde 4 bemerkte is het ook niet mogelijk den tijd van aflading van zeehaven te garandeeren, daar verkooper hierop geen invloed kan oefenen; wel kan "levering aan zeehaven" binnen den gestelden termijn als voorwaarde aangenomen worden.

Tot bevestiging van bovenstaand moge dienen, dat partijen welke reeds in het begin der maand October aan de Nederlandsche Regeering verkocht werden, en ook toen reeds aan de kust beschikbaar waren, nog steeds op verscheping wachten, hoewel ook de zeevracht op deze partijen reeds betaald was. In deze kan niet de verkooper, doch slechts de Regeering die maatregelen treffen, welke noodig zijn om de verscheping te doen plaats vinden.

Hetzelfde bezwaar geldt ook voor de gestelde betalingswijze onder voorwaarde 6. verkooper op het oogenblik der offerte niet in staat is om scheepsruimte te contracteeren, noch ook later de verscheping kan doen plaats vinden als de partij aan de kust zal zijn aangekomen, beteekent de betaling tegen zee-connossement een onbepaald uitstel van betaling, welk uitstel blijkens door ons opgedane ervaring op voor den verkooper volstrekt onvoldoende wijze door de Regeering ondervangen wordt. Uw adviseurs zijn bekend of moeten bekend zijn met bovengenoemde omstandigheden, en is het ons daarom onbegrijpelijk dat voorwaarden kunnen gesteld worden, welke zooals

830 zij moeten weten, nagenoeg de geheele Amerikaansche meelindustrie van mededinging
uitsluiten.
Wij verzoeken daarom Uwe Excellentie de voorwaarden voor de inschrijving alsnog te
willen herzien, en deze in overeenstemming met bovenstaand te willen vaststellen als
in bijlage B aangeduid, welke voorwaarden nagenoeg geheel overeenstemmen met die
835 vastgesteld voor de inschrijving van 6 Oct. jl., en daarvan slechte in zooverre
afwijken als de sedert veranderde omstandigheden dit noodzakelijk maken.
Mocht Uwe Excellentie de hierboven genoemde bezwaren erkennen, en in overeenstemming
daarmede de voorwaarden veranderen, dan zou tevens de datum der inschrijving eenige
dagen later gesteld dienen te worden, 't welk doende enz.

840 BIJLAGE A. Voorwaarden van Inschrijving voor de levering van Amerikaansch meel ten
behoefte van den Nederlandschen Staat.
1. Aanbiedingen worden alleen aangenomen van in Nederland gevestigde importeurs of
van de Nederlandsche Vereeniging van Handelaren in Buitenlandsch Meel.
2. De aanbiedingen moeten ingezonden zijn ten kantore van Wm. H. Müller & Co., Lange
845 Voorhout no. 3. 's-Gravenhage, vóór den 8en December voormiddag 11 uur on moeten
verbindend zijn tot den 9en December namiddag 3 uur.
3. De aanbiedingen moeten zijn voor minstens 3000 balen van 50 K.G.
4. De aanbiedingen moeten vermelden de herkomst (molen) van het te leveren meel, den
naam van het merk en den prijs per 100 K.G. in Noord-Amerikaansche dollars en centen,
850 c. i. f. Rotterdam of Amsterdam.
5. De aflading van het te leveren meel moet plaats hebben in December 1914 of Januari
1915 van zeehaven. Verscheping per Nederlandsche stoomschepen.
6. De betaling zal plaats hebben te New- Vork tegen zee-cognossement en
assurantiepolicissen.
855 7. De molest-verzekering wordt door den Staat gedekt.
De Ondergeteekende biedt aan, op boven vermelde voorwaarden te leveren ... balen
Amerikaansch Tarwebloem van 50 K.G. Merk ... herkomst ... voor den prijs ... van ...
dollar ... cents per 100 K.G. c. i. f. Rotterdam/Amsterdam af te laden van
zeehaven ... balen in December 1914, ... balen in Januari 1915.

860 BIJLAGE B.
Voorwaarden van inschrijving voor de levering van Amerikaansch Meel ten behoeve van
dan Nederlandschen Staat.
1o. Aanbiedingen worden alleen aangenomen van in Nederland gevestigde importeurs of
865 van de Nederlandsche Vereeniging aan Handelaren in Buitenlandsch Meel.
2o. De aanbiedingen moeten ingezonden zijn ten kantore van Wm. H. Müller & Co., Lange
Voorhout No. 3, 's-Gravenhage, vóór den 8sten December voormiddag 11 uur, en moeten
verbindend zijn tot des namiddags 3 uur. (Zoo mogelijk datum vast te stellen op 3 à 4
dagen later.)
870 3o. De aanbiedingen moeten zijn voor minstens 3000 balen van 50 K.G.
4o. De aanbiedingen moeten vermelden de herkomst (molen) van het te leveren meel, den
naam van het merk en den prijs van 100 K.G. in Noord-Amerikaansche dollars en centen,
geleverd aan zeehaven in Noord-Amerika.
5o. De levering van het meel moet plaats hebben in December 1914 of Januari 1915 aan
875 zeehaven. Verscheping per Nederlandsche stoomschepen.
6o. De betaling zal plaats hebben te New-York tegen connossement en assurantiepolicis,
bij aankomst aan de kust.
7o. De molest-verzekering wordt door den Staat gedekt.
De ondergeteekende biedt aan, op boven vermelde voorwaarden te leveren ... balen
880 Amerikaansch Tarwebloem van 50 K.G. Merk ... herkomst ... voor den prijs van ...
dollars ... cents per 100 K.G. betaalbaar bij aankomst aan zeehaven, ... balen in
December 1914, ... balen in Januari 1915.

[ALGEMEEN HANDELSBLAD, No. 27898]

885 **EDITIE VAN 4 UUR. AVONDBLAD. Eerste Blad. Dit nummer bestaat uit twee bladen.**

DE OORLOG

890 **De algemeene toestand. — Het einde van de eerste oorlogsfase. — Het Duitsche
offensief aan de Yser. — De strijd in Polen. — Engeland en de Vereenigde Staten. — De
duur van den oorlog. — Berichten uit de oorlogvoerende landen.**

De algemeene toestand.

895 Het is merkwaardig de beschouwingen van de Engelsche en Duitsche bladen over den
toestand op het oostelijk gevechtsterrein eens naast elkaar te leggen. Niet om
daardoor een juist denkbeeld te krijgen van hetgeen er gebeurt - dat geven zij geen
van beide! Maar wel om eens te zien, hoe totaal verschillend de beide opvattingen
zijn, en hoe tegenstrijdig de conclusiën zijn, die uit de berichten over de
900 krijgsverrichtingen worden getrokken. Dit is niet te verwonderen, wanneer men in
aanmerking neemt, dat zelfs over de berichten verschil van meening bestaat. Het is nu
wel duidelijk geworden, dat de Duitsche troepen, na den mislukten aanval op Warschau,
terugtrokken naar een terrein, waar zij door goed aangelegde versterkingen, en meer
in het bereik van hunne verbindingswegen, hunne verliezen konden aanvullen en tevens
905 de Russen met meer kans op succes konden afwachten. Doch toe Hindenburg te kans
schoon zag, om een nieuwe offensieve beweging te ondernemen, liet hij die niet
glippen. Door een aanval op de Russische troepen, die uit Warschau tegen hem
oprukten, wist hij deze benoorden en bezuiden de Weichsel een ernstigen slag toe te
brengen, en zijn legers opnieuw tot het offensief te voeren. Opnieuw rukte hij nu
oostwaarts voort, doch aanzienlijke Russische tropenversterkingen noodzaakten hem
910 tusschen Lowitsj en Lodz den slag te aanvaarden. Aanvankelijk waren de Duitsche
troepen daarbij in het voordeel, maar de steeds aanrukkende Russische versterkingen
noodzaakten hem tot den terugtocht. En daarbij liep hij gevaar omsingeld te worden.
Van alle kanten waren de Russen komen opdagen, en de ijzeren ring zou zeker gesloten
zijn geworden, zoo niet de Russische generaal Rennenkampf te laat de hem aangewezen
915 plaats het ingenomen. Twee Duitsche legerkorpsen waren bij Bresiny door de Russen
bedreigd, en moesten zich door de Russische linie heenslaan. Twee andere legerkorpsen
werden afgezonden, om deze doorbreking te doen slagen. Door de opening in de
Russische omsingeling, die door het te laat komen van Rennenkampf's leger was
ontstaan, konden de vier legerkorpsen zich met elkaar vereenigen, en de Russische
920 troepen verslaan; zij maakten daarbij een groot aantal Russen gevangen, en namen een
aantal kanonnen, zonder zelf een kanon te verliezen. Dit is ongeveer het verloop van
het gevecht, zooals dat uit de verschillende berichten is op te maken.
De "Times" zegt nu, dat de tweede aanval van Hindenburg op Warschau door den
Russischen staf niet verwacht werd. De Russen, die een aanvallende beweging op Krakau
925 maakten, besloten dien niet te staken doch Hindenburg te laten vooruitgaan, om later
met hem af te rekenen. Zodoende hadden de Duitschers geen moeite, om de cavalerie,
die hen vervolgde, te verdrijven. Zij rukten benoorden Lodz voort langs den spoorweg
die deze plaats met Warschau vereenigt, en kwamen zodoende tusschen het groote
Russische leger, dat van Warschau in de richting van Posen en Silezië marcheerde.
930 Tusschen Lodz en Lowitsj ontstond nu een verward gevecht, waarin eenige Duitsche
legerkorpsen werden omsingeld; zij moeten daarbij groote verliezen hebben geleden,
want de berichten spreken van groote getallen zwervers, die zich in dat gebied aan de
Russen hebben overgegeven. De Russen waren voornemens den Duitschen linkervleugel ten
zuiden van Plotzk te omsingelen, en zijn nog steeds bezig die bedoeling uit te
935 voeren. De Duitsche troepen poogden hun troepen versterking te zenden, van Kalisch
over Sjeradz en Zdoenska Wolja en van Wieloen naar Piotrkof. Maar deze versterkingen
werden teruggeslagen door de Russen, die tevens de beweging naar Krakau voortzetten
om de Oostenrijkers te beletten de Duitsche troepen te hulp te snellen. De "Times"
acht de geheele manier van optreden van Hindenburg ingegeven door wanhoop. De
940 voortdurende drang van Russische zijde en het beletten van het zenden van
versterkingen langs andere aanvalslijnen waren oorzaken voor de verbetering der
Russische positie in het Oosten; de Russische overwinning nadert haar voltooiing, en
de laatste hoop der Duitschers op een succes aan de Oostelijke grens zal weldra
moeten worden opgegeven. Zoo ziet men van Engelsche zijde den toestand in.
945 De Duitsche opvatting vindt men in een artikel van majoor Moraht in het "Berliner
Tageblatt". Deze meent, dat juist het Russische plan, om met een geweldige macht op
te rukken naar de Duitsch-Oostenrijksche grens, verijdeld is, En hij zegt: Er zweeft
een ongelukkig gesternte over de Russische operatieplannen, die daardoor geworden zijn
tot een serie van mislukkingen. Voor de moderne oorlogsvoering is een voor de
950 mobilisatie uitgewerkt plan van aanval een noodzakelijkheid. Vroeger kon dat plan
alleen bestaan in de gedachten van den veldheer. Napoleon heeft verklaard nooit een
veldtochtsplan te hebben gehad en Frederik de Groote kon zijn eigen chef van den staf
zijn. Zij konden hunne successen behalen door de grootheid van hun genie. Maar de
nieuwe tijd eischt een voor de operaties der reusachtige legers tot in de
955 bijzonderheden uitgewerkt plan; al moet bij de uitvoering van de oorspronkelijke
gedachte steeds rekening worden gehouden met de veranderde omstandigheden. Zulk een
plan nu heeft Rusland niet gehad, of tenminste niet gevolgd. Toen het eerste
Russische operatieplan werd opgemaakt, geschiedde dit onder den invloed van

960 Frankrijk; in Parijs werd de marschroute van het Russische leger vastgesteld, en de
grondgedachte daarvan was de krachtige offensieve beweging tegen Duitschland. Rusland
achtte zich daaraan echter niet gebonden. Het voerde zijn groote legermacht niet
tegen Duitschland, maar tegen Oostenrijk. Het meende daarbij een gemakkelijke
965 overwinning te kunnen behalen. Later echter bezon het zich en ging het eerste plan
uitvoeren. Het zond zijn grenstroepen en cavalerie tegen West- en Oost-Pruisen, en
liet deze door drie groote legers volgen. Hindenburg sloeg ze achtereenvolgens, en
dwong ze tot den terugtocht. Opnieuw wierp Rusland zijn legers nu tegen Oostenrijk-
Hongarije, waardoor Hindenburg in staat was zijn tocht naar Warschau te ondernemen.
Toen nu groote Russische troepenmassa's bij Iwangorod over de Weichsel rukten, trok
970 Hindenburg terug. Maar van dat oogenblik was hij het, die de leiding op zich nam. De
Russische legers volgden zijn wil, en handelden naar zijn wensch. Alles wat sedert
gebeurde, is een gevolg van Hindenburg's veldheerstalent. En hoe ook het resultaat
van den strijd zijn mag, die thans wordt gevoerd, en waarvan de uitslag nog niet
bekend is, het zal steeds zijn een verzwakking van de Russische strijdmacht.
975 Van beide opvattingen mag men wel zeggen: men gelooft zoo gaarne wat men hoopt. En
ook hier zal de waarheid wel in 't midden liggen. Voorloopig is het niet uit te
maken, of de groote bekwaamheden van Hindenburg dan wel de steeds versterkt wordende
Russische overmacht het veld in Oost-Pruisen zullen behouden. Dat Hindenburg's
optreden niet dat van een "dollen stier" is, zooals men in Engeland aanneemt, is wel
980 duidelijk; van alle Duitsche bevelvoerders schijnt hij de meest bekwame, die het best
weet wat hij wil, en die dat ook weet uit te voeren. Maar de oude Frits heeft wel
eens gezegd, dat de kans van den oorlog aan de zijde der groote bataljons is. En
daarvan heeft Rusland een onuitputtelijken voorraad. De "Times" bespreekt nog eens de
verschillende berichten over den Turkschen opmarsch naar het Kanaal van Suez. Uit een
985 hedenmorgen ontvangen telegram blijkt, dat er geen troepen in de nabijheid van het
Kanaal zijn, zoodat de Arabieren, die bij Katia gezien waren, klaarblijkelijk zijn
teruggetrokken. De "Times" wijst er op, dat de stoomschepen het kanaal nog steeds
doorvaren, dat de bezettingstroepen voortdurend worden versterkt, en dat langs het
geheele kanaal geen Turk te zien is. Zouden de Turken aan het kanaal komen, dan
zouden zij na den langen marsch door de woestijn een ontvangst krijgen, die hen zeker
990 verrassen zou. Vooral nu ook de Australische en Nieuw-Zeelandsche troepen in Egypte
zijn aangekomen, en daar voorloopig zullen blijven voor de verdediging van het kanaal
en tevens voor de verdere oefening en training, opdat zij later zoo noodig op de
slagvelden van Europa kunnen worden gebruikt. En dat zal wel noodig zijn, wanneer de
opvatting van Lord Kitchener bewaarheid wordt, dat de oorlog nog minstens drie jaren
995 moet duren.

Op het Westelijk oorlogstoneel.

Fransch communiqué.

1000 PARIJS, 3 Dec. (Reuter.) Het eenig belangrijk nieuws, dat ingekomen is, heeft
betrekking op de gebeurtenissen van 2 dezer op onzen rechtervleugel. Aan den
rechteroever van de Moezel hebben wij Lesmenil en Signal Dexon genomen. In de Vogezes
hebben onze troepen den Fauxberg bezuiden het dorp Le Bonhomme, die de grens
beheerscht en aan de Duitschers tot waarnemingspost diende, genomen.
1005 In den Elzas hebben wij het station Burnhaupt bezet en ons geïnstalleerd op de linie
Aspach-Aspacherbrücke-Burnhaupt.

Het Duitsche offensief aan de Yser.

1010 LONDEN, 4 Dec. (Reuter's bijz. dienst.) De "Daily News" meldt uit Noord-Frankrijk dat
de nieuwe Duitsche aanvallende beweging voornamelijk gericht was noordelijk van
Yperen tegen Dixmuyden. Tot dusver had ze geen succes. Woensdag trokken aanzienlijke
Duitsche strijdkrachten voor het aanbraken van den dag op groote vloten over de
overstroomde Yser. De vloten droegen elk zestig man met mitrailleurs. Nog een
geheele vloot, getrokken door motorbooten, lag gereed om bij het aanbreken van den
dag verder troepen aan te voeren. Maar de artillerie der bondgenooten had een
1015 vernielende werking. De Duitschers zetten tot den middag hun pogingen om het water
over te trekken voort. Tal van vloten zonken midden in de rivier en velen verdronken
of werden doodgeschoten. De aanval werd dus teruggeslagen. De Duitschers maakten
gebruik van een nieuw licht kanon, met een schootsverte van 4½ mijl, gemonteerd op
motorkarretjes.
1020

Koning George aan het front.

LONDEN, 4 Dec. (Reuter.) Daar het bezoek van den koning aan het leger van groot
belang is gebleken, zal het waarschijnlijk zeer worden uitgebreid.

1025 **Op het Oostelijk oorlogstoneel.**
De strijd in Polen.

De Petersburgsche correspondent van de "Times" seint van 2 Dec.: Uit het communiqué van gisteren blijkt dat het Duitsche plan van groote flankbewegingen van den Weichsel of van Wielun niet uitvoerbaar is gebleken. De bedoeling van den vijand om langs den Weichsel op te rukken werd bij Flock verijdeld en zijn sterke vooruitgeschoven posten werden bij Szertsof, dichtbij Wielun, verdreven. De invallers konden blijkbaar zich geen weg banen behalve langs de spoorwegen, en verkenningen brachten aan het licht dat versterkingen werden geconcentreerd langs de linie Kalisj-Sierddz, waar het Duitsche offensief, op Maandag zich ontwikkelend, bij Lask tot staan werd gebracht. Grootvorst Nicolaas bericht, dat de Russische opmarsch noordelijk van Lowitsj succes had. Berichten van correspondenten te Lodz toonen dat de spoorweg naar Warschau en de stations Zgierz en Strykow in Russische handen zijn. Bovendien verliezen de Duitschers door de beweging tegen Lowitsj het voordeel van de rechte linie, die zij zich na den terugtocht van Brexin met zulke groote offers hadden verzekerd. Het verschijnen van een geheele brigade van de Pruisische garde bij Szertsof, waar ze in wanorde werden teruggedreven, wijst er op dat de Duitschers een te laat komende poging bedoelden om het bij Toesjin omsingelde corps tegemoet te komen, of, wat waarschijnlijker is, de bescherming ten doel hadden van de flanken der bij Sierddz en Tsjenstochof geconcentreerde troepenmachten. Blijkbaar trachten de Duitschers de linies van deze strijdmachten te verlengen ten einde een voortrukken van de sterke Russische strijdmacht tegenover de linie Tsjenstochof-Wielun te beletten. De toestand blijft belangrijk en gevaarlijk, maar de Russen hebben, dat blijkt uit de officieele mededeelingen, alle voorzorgsmaatregelen genomen. De correspondent acht een spoedige beslissing waarschijnlijk, wegens de slechte weersgesteldheid en de groote ontberingen die daarvan het gevolg zijn.

Op Zee.

De ondergang van de "Bulwark".

Onze marine-medewerker schrijft ons:
Omtrent de oorzaak van deze ramp, waarbij in enkele seconden achthonderd gezinnen in rouw werden gedompeld, kan men voorloopig slechts veronderstellingen maken. Er wordt een officieel onderzoek ingesteld, maar, in verband met de zeer weinige overlevenden, is het de vraag of dat onderzoek tot eenig positief resultaat zal leiden. Bekend is, dat het schip voor anker lag op de zeer goed beschermde reede van Sheerness, dus feitelijk op de rivier de Medway. De toegang tot deze reede wordt gevormd door een betrekkelijk nauw vaarwater, dat in deze tijden zeer zeker op alleszins afdoende wijze versperd en beschermd zal zijn. Het is daarom, en ook door de omstandigheid, dat geen der andere schepen een periscoop of ander teeken van een onderzeeboot gezien heeft, dan ook zeer onwaarschijnlijk, dat hier een Deutsche duikboot haar wreede taak volbracht heeft. Trouwens, ware dat het geval geweest, dan zou de mededeeling van Deutsche zijde ons reeds bereikt hebben. Ook eene ontploffing ten gevolge van zelfontbranding van het buskruit lijkt ons heel weinig waarschijnlijk. De Engelsche Marine heeft nog geen enkel ongeval aan deze oorzaak te wijten gehad. Zij bezit een zeer stabiel soort nitroglycerine kruit, van ongeveer dezelfde samenstelling als dat der Nederlandsche Marine. En de temperaturen in dit jaargetijde zijn in 't geheel niet bevorderlijk voor de ontleding van dit kruit. Daarom bestaat er ons inziens ook geen enkele aanwijzing voor dat zelfontbranding van het buskruit hier de oorzaak is. Het schip lag ten anker; het kan dus niet op een (vermoedelijk eigen) mijn geloopt zijn. De mogelijkheid bestaat dat zulk een mijn is losgeraakt en tegen het schip is aangedreven. Ook dat is echter niet waarschijnlijk. Ontploft een mijn of een torpedo tegen een oorlogsschip, dan is wel is waar het gevolg dikwijls dat ook de munitievoorraad ontploft en de ramp daardoor buitengewone afmetingen aanneemt, maar in dat geval hoort men bijna altijd twee explosies. Eerst die van de mijn en een zeer kort oogenblik daarna de groote explosie. Dat was o.a. het geval bij de "Petropawlosk" en is ook bij de "Hogue" waargenomen. Bij de "Bulwark" schijnt slechts één ontploffing waargenomen te zijn. Wel is waar moet een, van zijne ankers geslagen, mijn theoretisch ongevaarlijk zijn; in de praktijk is dit anders. Evenwel het feit, dat slechts één ontploffing gehoord is, maakt het o.i. zeer weinig waarschijnlijk dat de oorzaak in een losgeraakte mijn gezocht moet worden. Thans echter komt liet bericht, dat de "Bulwark" bezig was munitie te laden uit langszijde liggende lichters, en de meest waarschijnlijke oorzaak van deze ramp is ons inziens een ongeluk bij het munitie laden. Een patroon of zelfs een projectiel, op zeer ongelukkige wijze gevallen, misschien

wel in de munitiebergplaats, kan de oorzaak zijn van dezen slag voor de Engelsche Marine.

Koning George aan het front.

1095 De Parijsche bladen wijden geestdriftige artikelen aan het bezoek van koning George aan het front.

De "Temps" zegt, dat de aanwezigheid van den Britschen souverein bij de troepen van de bondgenooten een plechtige bevestiging beteekent van de wapenbroederschap, welke tusschen Engeland, Frankrijk en België ontstaan is door de Duitsche aanval.

1100 Het blad brengt hulde aan de dapperheid van het Engelsche leger, dat in daden de verklaringen omzet van koning en regeering, dat niet van den strijd zal worden afgelaten voordat de volledige overwinning is bevochten.

1105 De "Temps" wijst erop, dat het feit, dat de koning naar het vasteland heeft kunnen oversteken, het bewijs levert van de volkomen beheersching van de zee door de Engelsche vloot.

BELGIË.

In en om Antwerpen.

Eenige dagboekbladen.

1110 *(Van onzen gewonen correspondent.)* 26 Nov.

Ik dacht eerst dat het maar inbeelding was van mijnentwege. Maar ja, ik moet het iederen dag weer opnieuw vaststellen, en ook anderen schijnen het te hebben geconstateerd, dat te Antwerpen het aantal muizen op een zeer merkbare wijze vermenigvuldigt! Het is geen ongewoon straattooneeltje wanneer men plots eenige

1115 passen vóór zich uit, een vrouw verschrikte kreten hoort slaken, en naar den grond kijkend haastig ziet wegvlugten, en een man zwaarstappend met lompe schoenen, in den straatgreppel ziet stampen. Als men dan naderbij komt, ligt er een doode muis. En het is mij opgevallen dat men in de laatste dagen die grijze bloederige krengetjes, met lange staartjes en hunne opgetrokken pootjes zoo dikwijls in de straten ziet liggen.

1120 Ik geloof toch niet dat het louter inbeelding is. Komt het omdat er zooveel katten na het bombardement in de verlaten huizen verhongerden?

Ik las in een Hollandsch blad een correspondentie uit Antwerpen, waarin gezegd wordt dat de toestand hier zoowat normaal is geworden. Ik weet niet wie het schreef, naar het moet beslist iemand zijn, die de Scheldestad vóór den oorlog nooit goed bekeken heeft. Het uitzicht van de stad is alles behalve gewoon. De stemming is hier zeer gedrukt. Men ziet den menschen aan dat zij leven in een angstige verwachting. Dat er meer beweging is in het centrum dan voor een paar weken, daaruit moet men niet afleiden dat het gewone leven hernomen is. Die beweging is zeer onregelmatig, en er zijn uren van den dag dat men getroffen wordt door de leegheid, en ook door de

1130 doellooze verveling die op aller gelaten duidelijk te lezen staat. Het is ook vastgesteld geworden dat velen weer opnieuw Antwerpen hebben verlaten, althans zij die behooren tot een zekeren gegoeden middenstand. De

1135 voorzorgsmaatregelen door de Duitsche overheid genomen tegenover de burgerwacht schijnen daartoe wel te hebben bijgedragen. Velen hebben geen gevolg gegeven aan den oproep om zich aan de Kommandantur te komen aanmelden en velen ook zijn gebruik

makend van allerlei middelen, over de Hollandsche grens getrokken. Het Duitsche bezettingsleger heeft evenmin een drukker straatbeweging gebracht. Integendeel, het wil me toeschijnen dat men nu op de straat veel minder Duitsche soldaten ziet dan in den beginne. Ook het aantal auto's is sterk afgenomen en sinds het door den

1140 gouverneur verboden is nog gebruik te maken van Tatutata's, worden ook onze zenuwachtig geworden ooren niet meer geplaagd door dat ellendige, tergende getoeter.

Men hoort nu slechts discretere hoornklanken of het ratelgebrom van trommelmolentjes. De bezetting schijnt ook dikwijls te veranderen. Herhaaldelijk ziet men groepjes soldaten wandelen voor wie de stad blijkbaar tot nu toe onbekend was. Met zichtbare belangstelling bewonderen zij onze doorgaans niet fraaie moderne monumenten, terwijl zij de werkelijk mooie oude gebouwen niet eens een blik gunnen. Maar met voldoening blijven zij staan bij de door het bombardement stukgeschoten of verbrande gebouwen. En met een zelfgenoegzaam glimlachje mompelen zij: "Zeppelin"...

1150 Maar zij zijn niet hinderlijk, ze zijn integendeel beleefd en nemen geen houding aan van hoogmoedige overwinnaars. Dit is echter wel het geval met de vroeger te Antwerpen wonende, later uitgedrevene en nu sinds den val van Antwerpen weer teruggekeerde kroegbazen en worsthandelaars, de houders van Duitsche Wirtschافتen en

1155 Stehbierhallen. Die zijn nu triomfantelijk teruggekeerd om ons, overwonnenen, hun verwaand plebejers-misprijzen in 't gelaat te gooien. Vooral de vrouwen zijn van een ergerlijke opgeblazenheid! Maar achter het Duitsche leger aan is ook over Antwerpen neergestreken een heele zwerm Duitsche lichtekooien, die nu op de Meir rond vijf uur

Naspeuringen van Paul Theelen: 4 december 1914

1160 een soort Pantoffelparade houden en zich verder genesteld hebben in de verlaten bars van het Stationskwartier. Hemel, wat beklaag ik dat volkje, alt het eens gebeuren moet dat het Deutsche leger aftrekt en zij niet den tijd vinden om even spoedig weg te komen. Ik vrees dat het gepeupel zich deze maal niet meer tevreden zou stellen met het verbrijzelen van spiegelruiten, bierglazen en electricische piano's...

27 Nov.

1165 De Duitschers zijn er niettegenstaande hun pogingen niet in geslaagd een schipbrug vlak voor de reede van Antwerpen te leggen. Zij hebben er lang gesukkeld, en telkens dreef het begonnen werk weer af. De bootjesroejers en baliekluivers zagen het aan op de wandel brug daarboven, en stonden te glunderen en te spotten. Zij wisten wel hoe 't kwam dat die brug niet klaar geraakte, zij kennen immers de Schelde en hare stroomingen op hun duimpje. Maar zij hadden er doller pret in die ongelukkige Deutsche soldaten te zien zwoegen om, toen de tij weer opkwam, heel hun werk te zien vernietigen. De officieren vonden dat gelach ten slotte ergerlijk, en sindsdien is de toegang tot dit gedeelte van de wandelbrug verboden. Nog een paar malen werd er beproefd de brug aan elkaar te krijgen, maar toen die helsche stroom zich blijkbaar tot het werk niet leenen wilde, heeft men het elders geprobeerd. Daar lukte het, en nu ligt er een schipbrug meer stroomopwaarts, aan Burcht.

1175 Toch is daar alweer iets gebeurd. De brug lag voor een paar dagen weer gedeeltelijk doorgebroken. De Duitschers zeggen, dat ze weer afdreef bij een hooge tij, maar de Antwerpenaars houden vol, dat er 's avonds om elf uur een Engelsche vlieger is verschenen die een bom op de brug heeft gegooid.

1180 Op een administratiebureau, waar ik dikwijls kom, heeftmen het sinds een paar weken erg druk met het nazien der rekeningen van hotels en restaurants waar Deutsche officieren zijn ondergebracht. Er kan soms geen duivel uit wijs, zoo handig weten de heeren hôteliërs het aan boord te leggen om uit den toestand zooveel profijt mogelijk te trekken. De rekeningen stijgen soms tot fabelachtige sommen. De Duitschers maken

1185 blijkbaar ook goede sier op kosten van 't overwonnen Antwerpen, dat immers bekend staat om zijn goede smulgelegenheden. De duurste champagne is nauwelijks goed genoeg en de fijnste sigaren rooken ze alsof het strootjes waren. Hedenmorgen vond ik den chef van het administratiebureau in een zeer opgewonden toestand, verontwaardigde kreten slakend bij een rekening waaruit bleek dat een

1190 doodgevone Feldwebel middel had gevonden om op één avond en één dag voor ettelijke franks taartjes te verorberen... Maar langs een anderen kant moeten de Duitschers af en toe wel eens ondervinden, dat men hun al die lekkere dingen slechts met heel veel tegenzin afstaat. Dit blijkt o.a. uit de volgende klacht, die mij onlangs onder de oogen kwam en die in haar laconische

1195 details zeer welsprekend is: "In der letzten Zeit mehrten sich die Klagen über schlechte Beschaffenheit des den Truppen verabfolgten Weines und Bieres. Es ist vorgekommen dass in dem verabfolgten Wein Fliegen, Stroh und Reisigdorner gefunden worden sind. Am... d. M. wurde bei dem in Magazin D... verangabten Wein sogar in einer Flasche ein Regenwurm und eine Flasche mit Wein und Brennöl gemischt vorgefunden...!" Toch blijven de betrekkingen tusschen de bevolking en de Deutsche soldaten goed. Iederen avond staat bij de kazerne een menigte samengepakt,

1200 volkswrouwen en kinderen, met potten en kannen te wachten op het uur dat de soep aan de soldaten zal worden uitgedeeld. De arme bevolking der omliggende straatjes krijgt er het hare van, en de soldaten, meest allen oudere Landwehrmannen, zorgen er voor, dat ieder rechtmatig zijn portie bekommt.

1205 Maar of de Antwerpenaars daarom hun haat tegen de Duitschers hebben afgelegd? Een correspondent van een Berlijnsch dagblad schreef het onlangs, dat men zich daaromtrent geen illusie behoefde te maken. Terwijl te Brussel de Duitschers met een luchthartigen spot en een zwanse bejegend worden, zijn ze te Antwerpen het voorwerp van een ijsskoude onverschilligheid. Maar er is meer, geloof ik. In stilte knarsetanden de Sinjoren, en ik ben zeker, dat zij in hun zakken de vuisten ballen, telkens zij op een straat "'n Deuts" voorbijloopen.

1210 Iemand, die verplicht is veel met de Deutsche soldaten om te gaan, vertelde mij onlangs, dat een officier hem de vraag had gesteld, wat toch het Vlaamsche woord "smeerlap" beteekende, dat hij hoorde telkens hij voorbij een paar volkswrouwen stapte...

1220 28 Nov. Vandaag hield de Antwerpsche gemeenteraad een openbare zitting, de eerste sinds het bombardement. Het was veel meer een... paradezitting, want de zaken waren al in een voorafgaandelijke gesloten bijeenkomst afgehandeld. De publieke omheining is stampvol. Op de persbank vier journalisten, twee Antwerpsche en twee Hollandsche.

Naspeuringen van Paul Theelen: 4 december 1914

1225 Terwijl we wachten op de heeren van het College en van den Raad, verschijnen aan den
ingang van de zaal twee Duitsche officieren met een elegant gekleede dame. Zij
bezochten onder het geleide van een stadsbeambte de zalen van het stadhuis. Zij
spreken Fransch. De eene, een korte dikke, met een bril en een rijzweep, wijst op de
zetel van den voorzitter:

- C'e-st le fauteuil der bourgmestre?

1230 En hij laat zich log in den stoel vallen, smijt zijn karwats op tafel en begint
lachend op de bel te slaan. Er klinkt geschuifel van op de persbank, en tusschen het
publiek achter in de zaal gaat verontwaardigd gemompel op. Maar de politie eiseht
stilte, en de officier staat weer recht en gaat heen... Eindelijk doen de leden van
den Raad hun intocht. Ze gaan zwiiggend hun plaats innemen. Er ontbreken er veel.
1235 Eén nam ontslag, eenigen lieten zich verontschuldigen, velen zijn nog afwezig...
De bel rinkelt, en de gemoedelijke ietwat zenuwachtige stem van den burgemeester met
zijn Oost-Vlaanderschen tongval klinkt door de zaal en houdt de u zeker reeds bekende
rede.

1240 Na de stemming neemt de volksvertegenwoordiger Royers het woord. Zijn stem klinkt
aanzelend en gedempt, maar men verstaat, dat hij hulde brengt aan de heeren De Vos,
Franck en Ryckmans en den consul van Spanje, voor het voeren der onderhandelingen bij
de overgave, aan het college omdat het de belangen der bevolking heeft verdedigd, aan
de Intercommunale Commissie, waarin zich vooral hebben onderscheiden de heeren
Franck, Ryckmans, Bunge en Carlier.

1245 Het slotwoord heeft dr. Louis Franck. Er klinkt ontroering in zijn klare stem, en het
schijnt ons dat deze man, die met een ongewone werkkracht en een bijzonder
weerstandsvermogen begaafd is, sterk vermagerd is, en om zijn bleeke slapen de sporen
draagt van een aanhoudende en uitputtende inspanning.

1250 Hij dankt den heer Royers voor zijn huldewoorden. De tijden, zegt hij, zijn helaas
nog niet gekomen om over de gebeurtenissen te spreken zooals wij het zouden wenschen.
Maar namens den Antwerpschen Raad wil hij alleen dit zeggen, dat, als men het
voorrecht heelt, in voorspoedige en in slechte tijden, een stad als Antwerpen te
dienen, een stad met zulk een groot verleden, en zulke groote toekomst, het dan
gemakkelijk is zijn plicht te doen, bijzonder wanneer men trots al het lijden van
1255 dezen tijd, het gevoel heeft te behooren tot een volk als het onze, waarvan iedereen,
van den nederigsten burger tot onzen grooten, geliefden, heldhaftigen koning, zijn
fierheid op zijn vlag en met mannenmoed zijn hoop op onafhankelijkheid blijft
behouden! De aanwezigen juichen toe, en de zitting, die later wellicht blijken zal
een historisch karakter te bezitten, wordt in stilte gesloten.

1260 **Passen te Antwerpen.**

(Van onzen Correspondent) 2 Dec. 1914.

1265 Sinds vandaag worden er geen passen voor Holland aan Belgen meer afgeleverd. Alleen
Hollanders en Duitschers kunnen nog dergelijke passen bekomen. De verzekering door de
autoriteiten gegeven kort na den val van Antwerpen, dat de bewoners steeds vrij in
alle omstandigheden konden heengaan, wordt dus niet vervuld. De Belgen mogen hun land
niet meer verlaten. Vele teruggekeerde vluchtelingen vragen zich af waarom men hun,
toen zij nog veilig in Holland waren, die beloften is komen doen, en zij meenen nu
dat degenen die argwaan bleven koesteren, gelijk hadden.

1270 **Ellende in België.**

1275 NEW-YORK, 3 Dec. (Reuter.) De bekende Amerikaansche journalist Irving Cobb, die
teruggekeerd is van de slagvelden in België, verklaart in een beschrijving van het
vreeselijk lijden der Belgen, die verdreven zijn van hunne haardsteden, te hebben
gezien, dat mannen, vrouwen en kinderen leefden als wilde beesten en dingen aten, die
de dieren zelfs zouden versmaden.

De toestand in België.

1280 In een persgesprek met een vertegenwoordiger van het Nederlandsch Correspondentie
Bureau voor Dagbladen, deelde de heer W. A. van der Veen, voorzitter van de
Nederlandsche Afdeeling van het uitvoerend comiteit van het Antwerpsch Centraal
Bureau voor Vluchtelingen, o.a. het volgende mede:
Sedert ons laatste onderhoud ben ik alleen en uitsluitend in België werkzaam geweest.
Onze arbeid daar groeide aan, wij ordenden en voegden samen en voelden in al onzen
arbeid de heerlijke opgewektheid, die uitgaat van een eensgezind samenwerken tot een
1285 duidelijk en telkens weer tot ons hart sprekend doel.
Een moeilijkheid, de moeilijkheid natuurlijk, is onze geringe kracht en de weinige
middelen, tegenover de kolossale ellende, die dagelijks is vermeerderd, en wij
gevoelen telkens en telkens den schrijnenden nood van dit arme geteisterde land.

Naspeuringen van Paul Theelen: 4 december 1914

- 1290 Toen het overgrootste gedeelte van het land door de Duitsche troepen was bezet, hield weldra de plundering op en slaagden de militaire autoriteiten er aldaar in een gevoel van rust te weeg te brengen bij de bevolking.
- Het verkeer met Nederland is aan strengere controle onderworpen, briefwisseling anders dan voor noodzakelijke dingen en dan door middel van de Commandantur is verboden. De oorlogsschatting is opgelegd, onder protest aanvaard en de eerste
- 1295 termijnen zijn betaald. Of men er in slaagen zal het geheel te voldoen, wordt door velen betwijfeld en het is zeer zeker een taak die de krachten van de geniale en loyale mannen, die het stadsbestuur in handen hebben, tot het uiterste zal beproeven. Het verkeer per automobiel in België is vrijwel onmogelijk, behalve in hoog noodige
- 1300 gevallen. Per rijtuig, per boot en te voet gaat het. Met een rijwiel moet men wel voorzien zijn van zeer goede papieren. De levensmiddelen worden schaarscher en de burgemeesters der groote gemeenten, die de enorme getallen werk-, dak- en broodeloozen hebben te voeden, zien met bezorgdheid de toekomst tegemoet.
- Een nog moeilijker probleem is de schaarsheid aan geld, en ik kan niet nalaten hier nog eens diepe verachting uit te spreken voor de mannen, die als ware roofvogels
- 1305 groote hoeveelheden Marken opkochten en die in België invoerden om te profiteeren van den in België gestelden koers van frs. 1.20, terwijl zij in Nederland voor frs. 1.14 de Mark konden koopen.
- Dit heeft het gevolg gehad, dat thans hier en daar, naar men mij in Antwerpen mededeelde, de Mark was verhandeld voor frs. 1.19.
- 1310 Gaat dit nog zoo door, dan zal de waarde welhaast gelijk worden aan die door de Duitsche overheid gesteld. Wellicht zal men het dan noodig vinden de Duitsche belangen te beschermen door de waarde van den Mark te stellen b.v. op frs. 1.30 en het gevolg er van is, dat de kleine man de prijzen zal zien stijgen en gewetenlooze
- 1315 menschen een nog grooter winstje maken door het opkopen van Marken elders. In Antwerpen zelf is nog steeds overvloed voor wie geld heeft, enkele artikelen, zooals havermout, zijn uitverkocht. Vleesch, melk, boter, eieren, visch is overal te krijgen. Komt men echter op het platteland, dan is de toestand ernstiger.
- Brandstof ontbreekt, medicijnen zijn afwezig, allerlei hulpbenodigdheden eveneens. Daarbij komt, dat het verkeer aan noodzakelijke controle is onderworpen. Passen zijn
- 1320 noodig, men moet vooraf weten wat men wil. Iets te gaan zoeken en daarvoor links en rechts te zwerven, brengt menigmaal den dorpeling in moeite. Daarmede wil ik niet zeggen dat op het platteland den bewoners onnoodige overlast wordt aangedaan, verre van dat. Menige vluchteling uit West-Vlaanderen vertelde mij, hoe hij zonder passen of middelen door de militairen vriendelijk was voortgeholpen. Toch zijn de toestanden
- 1325 donkerder dan wij hoopten en wel voornamelijk doordat de fabrieken en industrieën niet weer aan den gang zijn gekomen.
- Kolen en grondstoffen werden in beslag genomen of konden niet worden aangevoerd en de velen, die uit Nederland teruggekomen, in de hoop weder aan den arbeid te gaan, kwamen ontmoedigd en mismoedig onze hulp inroepen om onderstand of wel reiskosten
- 1330 naar hun familie terug. Om het platteland te helpen, heeft zich nu een comité gevormd, dat aanvankelijk in de provincie Antwerpen optredend, zich hoopt uit te breiden, naar dat de middelen het veroorloven.
- Ook de Boerenbond houdt zich hiermede bezig en waarschijnlijk zal 11 December een
- 1335 vergadering worden gehouden om samen te gaan voor hetzelfde doel. Er zal dan wel een beroep worden gedaan op den steun van de tuin- en landbouwers van Nederland en Amerika, Denemarken en Scandinavië, voor het verkrijgen van land- en tuinbouwzaden. Ook zijn in vele plaatsen de landbouwgereedschappen afwezig. Hoofddoel zal wel zijn de productie van tarwe. Van beetwortelcultuur is natuurlijk geen sprake.
- 1340 Slaagt dit plan dan is er op het platteland gelegenheid tot arbeid en verwilderen akkers en weiden niet.
- Van belang is het, dat de voedingsmiddelen voor den veestapel aanwezig blijven of wel bijgebracht worden, veel hooi en stroo is weg en veel waarmede men anders voerde, is door het moeilijke transport niet te krijgen. De mestvorming is een voornaam punt en
- 1345 het is te hopen dat van militaire zijde wordt medegewerkt om in het buitenland aan te koopen kunstmest te vervoeren.
- Ook heeft zich een comiteit gevormd, een voorloopig althans, om bij den herbouw van verwoeste straten, stads- of dorpsgedeelten rekening te houden met het moderne verkeer en den eisch der moderne hygiëne. Dit Comité is bezield met een ernstig
- 1350 voornemen om rekening te houden met nieuwe begrippen, aangaande bouwkundig schoon. Bijzondere ellende heerscht rondom Antwerpen bij de Rupel en het land van Waes; het is daar een vrij dicht opeengepakte bevolking uit de minder bevoorrechte klasse, hoofdzakelijk haar bestaan vindende in steen- en andere fabrieken.
- Het kapitaal ontbreekt daar ten eenenmale om de industrie aan den gang te brengen en

1355 de bevolking verkeeft in wanhopigen toestand terwijl de gemeentekassen ledig zijn en men weinig kan doen tot leniging van den nood. Hier ligt een heerlijk arbeidsveld voor Nederlandsch initiatief en Nederlandsch kapitaal. Voor mijn vertrek naar hier vestigde de president der Internationale Commissie er nog uitdrukkelijk mijns
1360 aandacht op en verzocht mij aanraking te vinden met afnemers van Belgische steen, opdat althans eenig kapitaal kon toevloeien en een begin van leven zou komen. Wat den eigenlijken arbeid van ons centraal bureau aangaat, verdient wel vermelding, dat vrij wel van overal verzoeken tot samenwerking met gelijkgezinde vereenigingen wordt verzocht. Het trof mij dat ook de leidende kringen in de vrouwenbeweging in het buitenland onze medewerking zoeken, b.v. het Bureau International Feministe de
1365 Renseignements des victimes de la guerre, gevestigd te Lausanne, wendde zich tot ons. Hartelijk roep ik ook de leidsters der vrouwenbeweging in Nederland door uw tusschenkomst toe ons te steunen en ook gelden voor ons werk ons toe te zenden aan de adressen der firma's E. C. Engelberts & Co. te Arnhem en W. Laane te Roosendaal. Nog een terrein waarop ik hulp en steun vraag van de vluchtelingen meisjes en vrouwen aan
1370 de stations, verkeerscentra en dakloozen toevluchten in België. Ik heb daartoe de hartelijke verzekering van medewerking verkregen van de hooge Duitse militaire autoriteiten en verlang niets liever dan dit onderdeel van mijn arbeid over te geven aan vrouwen, die roeping, geld en tijd hebben zich hieraan te wijden. Veel lichtschuwe menschen loeren op hun prooi op genoemde plaatsen en
1375 trachten jonge meisjes en vrouwen onder schoonschijnende redenen in hun huizen te lokken. De heer Van der Veen blijft tot Zondagavond en gaat Maandag weder naar Antwerpen. Hij hoopt dat het Nederlandsche publiek zijn arbeid zal helpen door sympathie en steun. Het is treffend hoe in België uiting wordt gegeven aan gevoelens van waardeering voor
1380 Nederland. Nog ontving de heer Van der Veen een schrijven van den burgemeester van Leuven, waarvan het laatste gedeelte voor openbaarmaking geschikt is om een inzicht te geven in den toestand aldaar, dit gedeelte luidt:
"Het niet in brand gestoken gedeelte van onze stad is bewoonbaar geworden, maar de levensmiddelen zijn er niet overvloedig, nog minder de kleeren, dekens en beddegoed. Het aantal onzer werkloozen is ontzettend, slechts de molens en de brouwerijen houden hun personeel. De ellende in de geheele streek is afschuwelijk en de middelen om den nood te lenigen (financieele en andere) zijn belachelijk in vergelijking met de uitgebreidheid van de ramp en ten gevolge van de moeilijkheden die zich elken dag
1390 voordoen, als: herhaaldelijk onderbroken verkeersmiddelen, onzekerheid omtrent den toestand der banken die al de kapitalen vasthouden, enz. Brand of plundering hebben zooveel woningen verwoest, dat wij alleen dien personen kunnen aanraden hier terug te komen die middelen van bestaan hebben. Degenen, die reeds vóór den oorlog in bescheiden positie leefden en wier kleine handel verwoest, of wier betrekking vervallen is, kunnen hier slechts de grootste en volkomen ellende vinden.
1395 Het is onmogelijk om nieuwe werkkrachten op te nemen voor de stadsbedrijven. Er zijn er reeds 300 die halve weken werken aan sommige min of meer nuttige openbare werken en wij moeten er nog velen ontslaan om te doen plaats maken voor onze ongelukkige burgergevangenen, die men ons weldra van uit Duitschland zal terugzenden, waar men er sedert drie maanden reeds duizenden houdt."

DUITSCHLAND.

De houding van Liebknecht.

1405 BERLIJN, 3 Dec. (Corr. Norden.) De houding van den sociaal-democratischen afgevaardigde Liebknecht, die bij de stemming over de oorlogskredieten in den Rijksdag bleef zitten in strijd met het gebruik der partij, dat verlangt dat een lid, dat een onaangename stemming wil ontloopen, de zaal onopgemerkt verlaat, wekt bij alle leden der sociaal-democratische partij pijnlijk opzien. De partijgenooten namen
1410 zijn houding met blijkbare verontwaardiging op en schoven van hem weg. De "Vorwärts" spreekt heden in de vermelding van het geval op in het oogvallende wijze niet van "Genosse" maar van afgevaardigde dr. Liebknecht. Zijn vrienden verontschuldigen hem door te zeggen dat hij, zeer overwerkt, zenuwachtig en prikkelbaar is en dat hij lijdt aan de gevolgen van het Krupp-proces,
1415 waartoe hij het initiatief heeft genomen. Daarbij zou hij overtuigd zijn, dat de arbeiders hem willen laten vallen en dat hij na den oorlog niet meer in den Rijksdag zal terugkeeren. Dit zou hem misschien de gedachte hebben ingegeven van deze betooging tegen den nieuwen geest in de partij.

1420 **ENGELAND.**

De toestand in Engeland.

(Van onzen eigen berichtgever.) Londen, 29 November. Het Parlement, dat op den elfde dezer maand zijn nieuwe zitting begon, welke onder normale omstandigheden zijn laatste zou geweest zijn, is Vrijdagmiddag weder uiteen gegaan, en bijaldien geen
 1425 bijzondere redenen zulks noodig zouden maken, zullen Commons en Lords niet weder vóór het begin van Februari van het volgend jaar samen komen. Het is goed, dat het zóó is, want de Ministers hebben reeds genoeg verantwoordelijkheid en genoeg werk te doen in 's lands belang, dan dat het bovendien nog noodig zou moeten zijn dagelijks eenige uren in het paleis te Westminster te zitten. Bovendien het noodzakelijke
 1430 parlementaire werk is afgehandeld gedurende de veertien dagen dat Lager- en Hoogerhuis vergaderden. Den leden der beide Huizen werd voldoende gelegenheid gegeven der Regeering allerlei vragen te stellen in verband met den oorlog en critiek te oefenen, waar zij zulks noodig oordeelden; de Ministers hebben alles medegedeeld wat zij konden mededeelen zonder de buitenwereld, en vooral zonder den vijand des lands
 1435 al te wijs te maken, en wat wel het allervoornaamste is: het Parlement heeft "den Koning" de noodige millioenen gegeven om den oorlog geruimen tijd te kunnen voortzetten. Wij, die in dit Engeland ons verblijf houden, weten thans ten minste waar wij aan toe zijn. Tot dusverre hadden wij voor ons zelf de zekerheid dat wij een leelijke veer zouden hebben te laten, maar wij tastten nog steeds in het duister over
 1440 de opofferingen, die van ons gevergd zouden worden. Thans weten wij althans waar we aan toe zijn - we zullen, de volgende maand reeds, danig aan de portemonnaie getast worden en moeten ondervinden het: "*pay, pay, pay!*"; moeten leeren de tering naar de nering te zetten, altijd maar hopen dat hij in 's hemelsnaam niet te lang zal duren, deze verschrikkelijkste der oorlogen.
 1445 En toch is Engeland nog zoo ver bevoordeeld boven andere landen. De gruwelen van den krijg in eigen land blijven het bespaard; van gebrek aan eerste levensbehoeften is geen sprake en over het algemeen wordt onder de minder draagkrachtigen nog geen groote ellende geleden. De aanvoeren van levensmiddelen zijn nog buitengewoon; wanneer men in de winkels kijkt, ziet men dat alles overdadig is, zonder dat de
 1450 prijzen beduidend zijn gestegen. Zeker, ons vleesch kost iets meer; onze thee en suiker moeten wij wat duurder betalen; eieren zijn geweldig duur, gemiddeld twee of twee en een halven stuiver per stuk en dan bevinden er zich op het dozijn in den regel nog een paar, die op z'n zachtst gezegd, ongenietbaar zijn, maar over het geheel is ten aanzien der voedings-middelen niet te klagen. De bedrijvigheid in de
 1455 Londensche dokken is dan ook niet veel minder dan in vredestijd en het East End klaagt niet - van optochten van werkloozen is geen sprake tot dusverre. Daar zijn natuurlijk takken van nijverheid, waarin het slecht gaat, maar er zijn er ook waar overvloedig werk is. In die plaatsen, waar oorlogsschepen worden gebouwd of ammunitie wordt vervaardigd, komt men dag en nacht handen te kort; in de weverijen wordt steeds
 1460 meer khaki gemaakt; schoen- en lederwerkfabrieken hebben steeds werk voor het leger en zoo zijn er meer. Het is dan ook opmerkelijk dat er, althans in het openbaar, veel minder gevraagd wordt voor onderstand van werkloozen dan anders in dezen tijd des jaars het geval is, terwijl er blijkbaar altijd geld te vinden is voor vereenigingen die het lot van den soldaat te velde of van den "navyman" op het water pogen te
 1465 verzachten en te veraangenamen; voor achtergeblevenen van gesneuvelden; voor de Belgische vluchtelingen in dit land. Kerstmis nadert, en de uitstallingen in de winkels krijgen steeds meer aantrekkelijkheid, en afgaande op de honderden, die zich, nu reeds, 's middags in de groote warenhuizen verdringen, krijgt men den indruk dat er trots den belastingdruk nog wel iets beschikbaar is voor het belangrijke jaarfeest van den Brit. 't Moet wel alles den indruk geven dat de hulpbronnen van dit land
 1470 onuitputtelijk zijn. Het slechtst zijn er misschien aan toe de menschen die steeds van een vast salaris hadden te bestaan in de City, de klerken in de banken in de eerste plaats. Velen hunner zijn naar het leger gegaan, maar velen ook zijn ontslagen, omdat er geen werk
 1475 meer voor hen te doen is en het aantal van hen, die, op kantoren werkzaam, hun ontslag kregen, staat, naar ik vernam, vermeerderd te worden, omdat vele thee-exporteurs besloten hebben hun personeel grootendeels weg te zenden, nu zij door het verbod van den thee-uitvoer niets meer te doen hebben. Misschien dat deze
 1480 noodzakelijkheid, waartoe die werkgevers gedwongen werden, er de Regeering toe zal nopen, dat verbod van thee-uitvoer spoedig te herroepen, te meer daar dit verbod ontegenzeggelijk meer de neutrale landen, dan het niet-thee-drinkend Duitschland treft. 't Is eigenaardig dat er zooveel Engelschen schijnen te zijn, die meenen dat neutrale landen aan niets gebrek hebben en eigenlijk allen uitvoer daarheen wel
 1485 zouden willen verbieden. De vorige week maakte een volbloed jingo-blad weder een ijselijk misbaar over de groote hoeveelheden fruit, die naar Nederland werden

1490 verscheept – daarmede zou Duitschland weder geholpen worden! Begrijpen zij, die zoo
schrijven dan maar niet, dat wij in ons land óók het een en ander noodig hebben en
zijn zij er niet over ingelicht dat een land dat ongedacht zoovele duizenden
1495 vluchtelingen en geïnterneerden meer te voeden heeft, grooter aanvoeren behoeft dan
anders het geval zou zijn. Maar ik heb in dat zelfde blad niemandal gelezen over de
hoeveelheden prachtig varkensvleesch, die Nederland naar de Londensche markt blijft
zenden – invoeren hier, vindt het blijkbaar prachtig, maar o wee, als de Engelsche
Regeering uitvoeren toestaat! Het is buiten twijfel dat de toestand zooals hij thans
1500 hier is, voor een groot, zoo niet voor het grootste deel te danken is aan Engeland's
vloot en het is zeker goed dat minister Churchill dit nog eens duidelijk voor het
uiteengaan van het Parlement gezegd heeft, omdat zoovelen meenen dat de vloot nog
niets deed en het leger zoo véél reeds. De waarheid is dat de vloot zool niet
actief, dan toch zeker beschermend kon optreden, beschermend de Engelsche
1505 koopvaardij, beschermend de aanvoeren der Britsche schepen naar Britsche havens en
dat zegt reeds onnoemelijk veel.
De Minister stelde Vrijdag in het licht dat de Admiraliteit er bij den aanvang van
den oorlog op gerekend had, dat in de eerste drie maanden van de vijandelikheden
ongeveer 5 procent der Engelsche koopvaarders door den vijand genomen of vernietigd
zouden worden. De feiten toonen, dat dit percentage slechts 1.9 heeft bedragen.
1510 Bovendien vestigde hij er, ook onder den indruk van het verlies van den prae-
Dreadnought "Bulwark", de aandacht op, dat de verliezen, die de Engelsche marine tot
dusverre geleden had, hoe vreeselijk ook ten aanzien van het lot der opvarenden, de
materieele kracht der vloot niemandal verminderd heeft. "Toen de oorlog uitbrak,"
zeide hij, "mobiliseerden wij 31 Dreadnoughts en schepen van het "Lord Nelson"-type
1515 en kon Duitschland hebben – en had, naar ik meen – als zijn laatste schepen gereed
waren, 21 Dreadnoughts te zamen. Dus waren wij iets onder de 60%, die wij steeds
hadden aangenomen. Nu kan ik natuurlijk niet zeggen met hoeveel schepen onze vloot
sedert den aanvang van den oorlog versterkt is, omdat het van het grootste belang is
dat geheim te houden, maar dit kan ik wel zeggen dat de relatieve sterkte der vloot
1520 aanmerkelijk grooter is geworden en kan ik aangeven de versterkingen, die beide
landen zullen krijgen tusschen dit oogenblik en het einde van 1915. De maximum-
versterking, die Duitschland in die tijdsperiode krijgen kan – het is onmogelijk
gedurende dien tijd meer schepen te bouwen of aan het bestaande getal toe te voegen –
is drie schepen, de "Lützow", de "Kronprinz" en de "Salamis", een Grieksch schip, dat
1525 men vermoedelijk zal overnemen. En in diezelfde periode zullen wij meer krijgen
vijftien schepen van de grootste sterkte en het is geen overdrijving, wanneer ik zeg
dat wij zouden kunnen lijden het verlies van één "super-Dreadnought" iedere maand,
gedurende twaalf maanden tegen geen enkel zoodanig verlies van den vijand, en dan nog
ongeveer zouden hebben een belangrijk overwicht, even belangrijk als bij het begin
1530 van den oorlog." Dat klinkt voor de Engelschen natuurlijk bemoedigend genoeg en
wanneer de Eerste Admiraliteits-Lord in deze zekerheid heeft en de vijand geen
"verrassingen" bezit, kan men hier over den inwendigen toestand althans volkomen
gerust zijn. Dan blijft waar dat Britannia de zeeën regeert, ook al moet de natie
helaas! rampen als die van de "Good Hope", de "Monmouth", de "Bulwark" betreuren.

1530 **De duur van den oorlog.**

LONDEN, 4 Dec. (Reuters bijz. dienst.) De "Daily Mail" verneemt uit New-York, dat
1535 lord Kitchener in een interview met den Amerikaanschen schrijver Irwin Cobb dezen
vroeg wat de Duitschers van de Britsche soldaten denken. Cobb antwoordde dat de
Duitschers de Engelschen de flinkste vechters noemden die zij ooit te velde ontmoet
hadden en dat ze vooral spraken van de uitnemende vechteigenschappen der Schotten. –
Sprekende over de Deutsche verontschuldiging van de invasie in België zeide lord
1540 Kitchener, dat als ooit de soldaat rechter werd over het gedrag van de burgerlijke
bevolking in het vijandelijk land hij eigenlijk slechts tot beul werd. Lord Kitchener
meende dat de Deutsche veldtocht in het Westen een mislukking is. Het invasieleger is
gekluiserd aan de loopgraven en op den langen duur put het zich uit. Maar ook al zou
Parijs worden genomen, al zou het tot een invasie in Engeland komen – hoewel ik
1545 geloof dat de vijand hieromtrent zijn plannen niet uitgewerkt zal hebben – de oorlog
zou worden voortgezet. Lord Kitchener dacht dan ook dat de oorlog wel niet korter dan
drie jaren zou duren. Hij zou alleen eindigen als Duitschland volkomen verslagen was
te land en ter zee.
De "Westm. Gaz." doet in een hoofdartikel de waarschuwing hooren, dat men niet een te
spoedig einde van den oorlog moet verwachten. Het blad merkt nl. op dat al is –
1550 zooals bijv. een Amerikaansch schrijver zeide – de bedoeling der Duitschers mislukt,
het doel van de bondgenooten nog volstrekt niet bereikt is. De duur van den oorlog
nu, zegt het blad, zal afhangen van de vredesvoorwaarden. Wij moeten zeker alles doen

1555 om den duur van den oorlog te beperken, maar als de vredesvoorwaarden zullen zijn zooals wij verlangen, en zooals noodig is om de wereld van de voortdurende oorlogsdreiging te bevrijden, mogen we ons niet vleien met een spoedig einde. Als we de vernietiging van het militarisme willen, volledige vergoeding voor België, teruggave der verloren provinciën aan Frankrijk, en andere territoriale en politieke regeling, is het dwaas lichtvaardig te spreken van een einde van den oorlog tegen Nieuwjaar of het voorjaar.

1560 **Geen Arabieren bij het Suez-kanaal.**

LONDEN, 4 December. (Eigen bericht). De "Times" verneemt uit Cairo, dat de Arabische troepen, die onlangs gemeld werden ten oosten van Katea te zijn, zich schijnen te hebben teruggetrokken. Er zijn geen vijandelijke troepen in de nabijheid van het Suezkanaal meer te ontdekken.

1565 **Vrijgelaten uit een concentratiekamp.**

LONDEN, 4 Dec. (Reuter.) De "Daily Mail" verneemt uit Washington, dat de schout-bij-nacht Neeld, schoonzoon van lord Fisher, uit het concentratiekamp in Duitschland is vrijgelaten, ten gevolge van een telegram door president Wilson aan den Keizer gezonden.

1570 De "Times" deelde reeds gistermorgen mede, dat de Amerikaansche gezant te Berlijn, Gerard, de belofte had verkregen, dat de gepensioneerde schout-bij-nacht Neeld, een schoonzoon van den eersten zeelord lord Fisher, die met zijn vrouw in een Duitsche badplaats gevangen werd gehouden, in vrijheid zou worden gesteld.

1575 **Hulp aan den handel.**

LONDEN, 3 Dec. (Reuter.) Een der vele plannen om de Engelsche kooplieden gedurende den oorlog te helpen treedt thans in werking. Volgens een overeenkomst nl. tusschen de regeering en de banken zullen deze aan de exporteurs gelden voorschieten op 1580 buitenlandsche vorderingen, die thans niet geïnd kunnen worden, tot een bedrag niet hooger dan 50 proc. van die vorderingen.

De toestand in Egypte.

1585 Een correspondent van de "Times" in Egypte meldt, dat het vertrouwen en de kalmte in alle rangen van het leger, dat met ongeduld den Turkschen opmarsch tegemoet ziet, op de Arabische bevolking in het Kanaalgebied zeer grooten indruk maken. Bovendien heeft de aanvoer van troepen uit Indië dien indruk versterkt. De maatregelen der overheden en het uitnemend gedrag van de troepen hebben alle onrust, die de bevolking nog mocht hebben, verjaagd en met lof spreekt de correspondent eveneens van de houding der 1590 Egyptische ambtenaren die met kracht optreden tegen een mogelijke actie van Turksche agenten onder de Bedoeïnen. Den enkelen Bedoeïnen die wellicht geneigd waren oproer te prediken, is het duidelijk gemaakt, dat men op hun aanwezigheid niet gesteld was. En de correspondent zegt dat een politieofficier de meening van de meerderheid der 1595 Mohammedanen zeer juist weergaf met deze woorden: "Waarom zouden we de Turken hier wenschen? Alle ordelijke menschen weten hoe het in Ismail pasja's dagen was, toen de Turken meester waren. Ieder die in Turkije geweest is zegt, dat men daar steeds gevaar loopt in de gevangenis te worden gestopt en dat het volk wordt onderdrukt, terwijl er hier genoeg werk en voedsel voor ieder is. De Engelschen zijn goddank niet 1600 gek zooals de Jong-Turken, die overal onrust willen veroorzaken."

Luxemburgs onzijdigheid.

1605 Eenigszins zonderling doet het aan, thans eerst in de "Times" - van gisteren - een hoofdartikeltje te vinden over de schending van Luxemburgs neutraliteit, dat de "Times" den titel geeft "Nog een geschonden tractaat". De "Times" verklaart dat echter door er op te wijzen, dat de schending van de onzijdigheid van België alle aandacht in beslag heeft genomen, zoodat men de behandeling van Luxemburg geheel heeft vergeten. De historische mededeelingen van de "Times" kunnen we natuurlijk laten rusten, reeds dadelijk is in de Nederlandsche bladen immers de aandacht er ons op gevestigd dat ook de neutraliteit van Luxemburg bij tractaat was gewaarborgd. 1610

Onlusten in een kamp.

1615 Eergisteren hebben in het Lancasterconcentratiekamp, waar ruim 2000 gevangenen bijeengebracht zijn, ongeregelheden plaats gehad. De gevangenen waren zeer opgewonden en drongen in grooten getale naar den uitgang, gewapend met steenen, stokken en brokken ijzer. De soldaten, met de bewaking belast, chargeerden met de bajonet en dreven de lieden in de barakken terug. Eenige der gevangenen werden gewond. De ongeregelheden schijnen uitgelokt doordat een der gevangenen, die een

1620 Franschman bleek te zijn, in vrijheid zou worden gesteld en nu zijn medegevangenen met de mededeeling van dit feit sarde. De Duitschers werden boos en vielen den Franschman aan en dit gevocht nam door de tusschenkomst der bewakers weldra grootere afmetingen aan.

FRANKRIJK.

In de mijnbekkens van Briey en Longwy.

1625 Het Duitsche bestuur heeft in het bekken van Briey (Meurthe et Moselle) maatregelen genomen om met Duitsche hulp te beletten, dat de mijnen onder water loopen. De aangelegde pompen werken sedert geruimen tijd en het mijnpersoneel houdt toezicht onder medewerking van de militaire autoriteiten, zoodat de ontstane schade over het algemeen onbeteekenend is. In vele plaatsen is zelfs een geringe hoeveelheid erts geproduceerd.

1630 Hetzelfde geschiedde in het bekken van Longwy, waar eveneens het militair bestuur de gedeeltelijke hervatting van het bedrijf bewerkte.

TURKIJE.

1635 **Een Turksche overwinning.**

KONSTANTINOPEL, 4 Dec. (W. B.) Het officieele bericht van den generalen staf meldt, dat de Turksche troepen een groot succes behaalden in het gebied van de rivier Tsckoruh. (een riviertje zuidelijk van Batoem).

1640 Bijzonderheden volgen later.

VEREENIGDE STATEN.

Oud-minister Strauss.

1645 NEW YORK, 3 Dec. (Reuter.) Er is beweerd, dat Oscar Strauss, oud-secretaris van handel en arbeid, alle betrekkingen met de pro-Japansche vereeniging "Japon Society" had verbroken wegens zijn persoonlijke sympathieën voor Duitschland. Strauss komt met verontwaardiging op tegen deze bewering en verklaart, dat hij alleen is uitgetreden teneinde zijn overbodige uitgaven te verminderen, om daardoor meer geld voor de Belgen beschikbaar te hebben. Strauss heeft altijd de schending der neutraliteit van Luxemburg en België voor een onrechtvaardigheid gehouden.

1650

Engeland en de Vereenigde Staten.

1655 WASHINGTON, 3 Dec. (Reuter.) Spring Rice, ambassadeur van Groot-Britannië in de Vereenigde Staten, heeft een nota gezonden aan het departement van buitenlandsche zaken, waarin hij verklaart, dat Engeland geenszins van plan is de Amerikaansche schepen te lang op te houden door het onderzoek op contrabande. Later gaf hij te kennen, dat een minnelijke overeenkomst waarschijnlijk was, speciaal wanneer de Amerikaansche verschepers aannemelijk konden maken, dat koper of erts ter verzwaring van de lading van schepen, die aan bederf onderhevige artikelen, zooals vleesch, vervoeren, niet bestemd zijn om over neutrale landen naar Duitschland en Oostenrijk te worden vervoerd.

1660

1665 LONDEN, 4 December, (Reuter's bijzondere dienst). De correspondent van de "Morning Post" te Washington seint: Wat betreft het protest, bij Engeland ingediend door de regering der Vereenigde Staten over de quaestie der voorwaardelijke contrabande, meldt de correspondent van de "New-York Sun" te Washington: Het wordt steeds meer duidelijk, dat de Engelsche regering vastbesloten is aan hare opvatting vast te houden, zelfs op gevaar van een twist met de Vereenigde Staten, en dat zij voornemens is de absolute controle over de zeeën te handhaven tot het uiterste, om Duitschland in het nadeel te brengen. De Engelsche regering zou voornemens zijn aan de Vereenigde Staten te antwoorden op het protest, dat zij eenvoudig dezelfde positie inneemt als herhaaldelijk is gehandhaafd door de Vereenigde Staten in oorlogstijd. De gedachtenwisseling tusschen de beide regeringen is tot dusver gehouden in een geest van welwillendheid, zonder de minste scherpte, doch beide zijden toonen een vasten wil en begeerte om hare nationale rechten te beschermen. De toon der gewisselde stukken is vriendschappelijk.

1675

Het departement van handel ontving van een zijner agenten de mededeeling, dat Duitschland poogt koper binnen te smokkelen in balen katoen verborgen; het departement heeft daarop de schippers gewaarschuwd koper niet met andere goederen te vermengen.

1680

VLIEGEN.

De "Auto" schrijft:

Orville Wright, broeder van Wilbur, is te Dayton (Ver. St.) in de Miami-rivier

1685 gevallen bij een proefvlucht op een hydroplaan. De twee vliegeniers hebben zich met moeite los kunnen maken uit het toestel en zwemmende den oever bereikt. Het blad vermeldt verder:
Een te Chicago wonende Duitscher heeft 500 Mark uitgeloofd voor den eersten Duitschen vliegenier, die zes bommen op Londen werpt.
1690 Een fraai iets, de moderne oorlog voorwaar! Waar men van de zon kan zeggen, dat zij schijnt over boozen en goeden, kan men zeker van luchtbommen zeggen, dat ze over boozen en goeden ontploffen. De kans is grooter weerloze vrouwen en kinderen te treffen, dan strijdbare mannen.

AVONDBLAD. Tweede Blad.

1695 **BINNENLAND.**

De koers der marken bij de Posterijen.

Een handelshuis hier ter stede heeft aan den directeur-generaal der Posterijen geschreven over de hooge koersen voor de mark. Hij kreeg het volgende militair korte antwoord: Naar aanleiding van nevenvermeld schrijven en onder terugzending van de
1700 bijlage, heb ik de eer U mede te deelen, dat er voor de Postadministratie overwegend bezwaar bestaat om den koers, naar welken de herleiding van de postwisselbedragen van Nederland voor Duitschland plaats vindt, lager te stellen dan die, welke thans wordt gevolgd, zijnde: 100 mark=f59.53. De Directeur-Generaal, ALTING VON GEUSAU.
"Overwegend bezwaar" – de directeur van het Postkantoor te Amsterdam verklaarde: "het
1705 is te lastig". Wij hebben er al op gewezen, dat wanneer de koers van de mark f0.53 is, het de postadministratie niet "te lastig" is, bij zendingen van Marken, uit Duitschland wel den juisten koers (of iets minder!) toe te passen.*) Er zou inderdaad "overwegend bezwaar" bestaan het Rijk geld te doen verliezen. Wanneer echter marken van f0.53 cent naar Duitschland moeten gestuurd worden, bestaat er "overwegend
1710 bezwaar" de burgerij minder dan bijna 60 cent voor die marken te laten betalen. Nu is één van tweeën mogelijk, of het bestuur der posterijen gevoelt alleen bezwaar om die onrechtmatige winst prijs te geven. Dan maakt het rijk zich echter aan onrechtmatige verrijking schuldig. Of het bestuur der posterijen meent inderdaad, dat er technische bezwaren bestaan om een billijken koers te stellen. Dan meenen wij, dat het hoog tijd
1715 wordt, dat eens een man van zaken de leiding der posterijen bijstaat. *) De koers voor Marken uit Duitschland is gesteld op f100=192 Mark. Dus één mark=f0.52.

Nederland en de Oorlog.

Onze industrie.

1720 Van gezaghebbende zijde is aan het Persbureau Vaz Dias het volgende medegedeeld omtrent den toestand in eenige onzer industrieën.
De moeilijkheden in zake den anilineinvoer uit Duitschland voor onze textielnijverheid zijn nog niet opgelost. Een belangrijk grondmateriaal voor aniline is salpeter, dat in dezen tijd echter heel noodig is voor springmiddelen, dynamiet.
1725 In de verschillende landen is een uitvoerverbod van salpeter. Het komt voor, dat er salpeter uit ons land naar Duitschland gaat en wij in ruil daarvoor aniline terug ontvangen. Ook de anilinefabrieken te Basel sukkelen door gebrek aan grondstof. Het aniline-transport van daaruit gaat over Genua, een langen weg, waardoor de aanvoer hier uiteraard belemmerd wordt.
1730 Ook de koper-aanvoer voor onze kabels ondervindt moeilijkheden. Duitschland heeft een volstrekt uitvoerverbod van koper; Engeland exporteert slechts kleine porties. Ook hierbij vindt somtijds een ruiling plaats. Wij voeren dan wat koper uit en krijgen elektrische draad terug. De moeilijkheden blijken wel hieruit, dat er nog geen
1735 elektrisch draad uit Engeland is voor het vluchtelingenkamp te Nunspeet en dat wij nog het draad niet hebben voor de omgeving van Dordrecht, die van de centrale dier stad elektrische kracht zal krijgen. Dit draad was einde Juli in Duitschland reeds gereed.
In ons land zijn kabelfabrieken te Delft en Amsterdam, die slechts in beperkte mate leveren, ook wegens haar gebrek aan rubber, één der grondstoffen voor de
1740 kabelvervaardiging. Dit rubbergebrek bestaat overigens slechts voor sommige soorten. De autobandenfabrieken bijv. werken gewoon door.
Ondanks den wolnood werken nog verscheidene wolgebruikende fabrieken. Indien er nu wolnood is, zal dat deels veroorzaakt zijn, doordat voor het uitvoerverbod een groot quantum wol, voornamelijk ondergoed, is uitgevoerd. Nu er geen wol meer is, hebben de
1745 katoen- en confectie-fabrieken het bijzonder druk. In de plaats van wol komt katoenflanel. Er is nog katoen genoeg en het kan zonder bezwaar worden uitgevoerd. Wanneer 't te Tilburg met de wol dus wat slapper gaat, Twente met de katoen werkt des te harder. De wollen dekens voor de uitdeelingen der steuncomités e. d. zijn niet meer te krijgen en worden door molton-dekens vervangen (twee op elkaar met papier er

- 1750 tusschen).
De leernijverheid heeft gebrek aan zooller – in elk geval is zooller thans veel duurder – door den gebrekkigen aanvoer van exotische huiden – voornamelijk uit Zuid- en Noord-Amerika via Engeland, dat deze artikelen aanhoudt. Een moeilijkheid is ook het uitvoerverbod van mansschoenen. Ook hierbij vindt wat ruilhandel plaats.
- 1755 Binnenlandsche huiden worden uitgevoerd en wij krijgen er wat exotische voor terug. De blikfabrieken produceeren ontzettend veel, door den grooten export van conservenblikken. Er is nog blikkenaanvoer, maar het is niet gezegd, dat die doorgaat. Duitschland behoeft enorm veel conservenblikken voor de levensmiddelenaanvoer naar de legers.
- 1760 Ook andere emballagefabrieken, als kisten- en duigenfabrieken en kuiperijen, hebben het druk.
De sigarenfabrieken hebben bijzonder veel export naar België en Duitschland. De uitvoer naar België zou ook veel in verband hebben gestaan met het feit, dat de Belgische douanen tijdelijk niet hebben gewerkt. Deze meerdere export vergoedt de schade van het stopzetten van den uitvoer naar Servië, welks regie Hollandsche sigaren importeerde. Sedert Augustus is dit reeds opgehouden. Het mindere vervoer naar Indië is nog niet hersteld.
- 1765 In de groote metaal-industrie houdt de bloei steeds aan. De scheepsbouwwerven en machinefabrieken hebben overvloed van werk, ook al doordat de buitenlandsche werven voor oorlogswerk gebruikt worden. Onze werven enz. hebben nu voor 5 jaar werk vooruit, andere voor 2 à 3 jaar. De reparatiewerven zijn stopgezet, maar de menschen hiervan hebben bij den nieuwbouw werk gevonden. Het stilliggen der reparatie-werven wordt veroorzaakt, doordat er, met name wat Rotterdam betreft, niet wordt gevaren. Daar heeft alleen de Holland-Amerikalijn het buitengewoon druk. Verscheiden vreemde schepen zijn gecharterd en steeds maken ze uit en thuis goede vrachten.
- 1775
- Oproer in een interneeringskamp.*
Men meldt uit Zeist: In het interneeringskamp bij Zeist is thans alles rustig. Drie gewonden zijn overleden.
- 1780
- Bollenbrood.*
Men meldt ons uit Leiden: Eenigen tijd geleden word melding gemaakt van proeven genomen met het bakken van brood waarbij het meel was vermengd met bloembollen en rauwe aardappelen door den broodbakker Aan der Weert te Valkenburg, welke proeven toen welgeslaagd heetten. Aan den directeur.-scheikundige van den keuringsdienst van eet- en drinkwaren alhier, dr. J. J. van Eek werd toen opgedragen dergelijk brood scheikundig te onderzoeken.
- 1785 Aangaande de uitkomsten van dat onderzoek deelt hij nu het volgende mee:
I. Brood uit 2/3 tarwemeel en 1/3 tulpenbollen.
- 1790 a. De onschadelijkheid van dusdanig brood is niet boven twijfel verheven. Rauwe tulpenbollen (zoowel Rosé gris de lin als la Reine) zijn gebleken niet onschadelijk te zijn en hoewel na verhitting tot op baktemperatuur deze schadelijke eigenschappen zeer sterk verminderen, zou hij bedoeld materiaal niet als grondstof voor de broodbereiding durven toelaten, voordat uit lang voortgezette voedingsproeven op
- 1795 menschen was gebleken dat het daarmee gebakken brood, zonder bezwaar geregeld kan worden gebruikt.
- b. De vervanging van tarwemeel door tulpenbollen heeft tot gevolg dat de voedingswaarde van het brood een verandering ondergaat. Met name is het gehalte aan eiwit verlaagd, ten bate van het gehalte aan koolhydraten, hetgeen als een
- 1800 achteruitgang moet worden beschouwd.
- c. De consistentie van brood met tulpenbollen gebakken is min of meer abnormaal (klef).
- d. Eindelijk zijn smaak en geur van het brood door de aanwezigheid der tulpenbollen in ongunstigen zin veranderd.
- 1805 II. Brood uit 2/3 tarwemeel en 1/3 crocusbollen.
Voor dusdanig brood geldt niet het bezwaar, dat de grondstof zelf, in rauwen toestand beslist schadelijke eigenschappen bezit, doch anderzijds dient er nadruk op te worden gelegd dat men ook ten opzichte van dit materiaal in het onzekere verkeert, of een lang voortgezet, geregeld gebruik ervan, voor den mensch geen bezwaren zal opleveren.
- 1810 Overigens gelden ook de hierboven onder b, c. en d. genoemde bezwaren in onverminderde mate voor het "crocusbread", terwijl een bijkomend bezwaar is, dat het brood, door de bij menging van crocusbollen, een min oogelijke kleur aanneemt.
- III. Brood met 2/3 tarwemeel en 1/3 rauwe aardappels.
- 1815 Ook dit brood onderscheidt zich van gewoon tarwebrood door een zekere klefheid; wellicht echter zou hij voortgezette proefneming blijken, dat dit bezwaar door een

Naspeuringen van Paul Theelen: 4 december 1914

- verandering in bereidingswijze kan worden ondervangen.
Evenals de beide vorige broodsoorten, staat ook het aardappelbrood bij gewoon tarwebrood achter, door een niet onbelangrijke vermindering van het eiwitgehalte.
Een laatste bezwaar dat tegen het gebruik van tulpenbollen voor de broodbereiding moet worden ingebracht is dit, dat gevaar bestaat voor verwisseling van tulpenbollen met de veel sterker giftige narcissenbollen, waarvan reeds een geringe hoeveelheid tot zeer ernstige gezondheidsstoornissen aanleiding geven kan.
- 1820
- Bivakmutsen.*
- 1825 De "Oproep" aan de Nederlandsche vrouwen om voor onze soldaten bivakmutsen te breien, is bekroond met een schitterend succes. Het juiste aantal dier mutsen, welke ter beschikking van het Hoofdcomité worden gesteld, is nog niet te bepalen; waarschijnlijk zal het meer dan 35000 stuks zijn.
- 1830 *Grensverkeer.*
Men schrijft ons van Gelderland's oosthoek: De moeilijkheden voor het passeeren van de grens en de oplettendheid der Duitsche beambten worden steeds grooter. Men brengt, dit voor een gedeelte in verband met de ontsnapping van een Fransche krijgsgevangene uit het kamp te Friedrichsfeld bij Wesel. Van Duitsche zijde nu wordt beweerd – en
- 1835 naar ons gebleken is ten onrechte – dat dit ontsnapping niet anders mogelijk is dan door de hulp van spionnen. Vandaar dat men tegen ieder, die de grens wil passeeren, verdenking koestert. De grensbeambten hebben eene zg. zwarte lijst waarop de namen, voorkomen van hen, die volgens verklaring van verklikkers van anti-Duitsch gezindheid, blijken hebben gegeven in gesprekken of door uitlatingen. Deze lijsten
- 1840 worden geraadpleegd, als men den pas van eenen Nederlander heeft ingezien. Hij wiens naam dan op de lijst voorkomt, kan gerust rechtsomkeerd maken.

DE OORLOG.

Op het Oostelijk oorlogstoneel.

1845 Officieele Russische berichten.

PETROGRAD, 3 Dec. (Russ. Tel. Agent). De generale staf van den opperbevelhebber meldt:

- De gevechten in de omstreken van Lowitsj duren voort. Belangrijke strijdmachten van den vijand, meerendeels Duitsche troepen in November, van het westelijke
- 1850 oorlogsterrein overgebracht, openden op 2 December het offensief in het gebied Ljoesomersk-Szertsoi.
Op het overige gedeelte van het front langs den linkeroever van de Weichsel zijn geen belangrijke wijzigingen voorgekomen.
Ten zuiden van de Karpathen hebben de Russische troepen Bartfeld bezet, waarbij zij 8
- 1855 officieren en 1200 soldaten gevangen namen en 6 mitrailleurs buit maakten. (Bartfeld ligt in Noord-Hongarije, aan den zuidelijken voet der Karpathen.)

BEURS EN NIJVERHEID.

De Deutsche Rijksbank en de Engelsche Bank.

- 1860 LONDEN, 3 Dec. (Reuter.) De "Evening Standard" zegt, dat de gisteren vermelde mededeelingen in het maandbericht van den Swiss Bankverein omtrent de Deutsche Darlehenskassenscheine blijkbaar in sommige kringen niet goed zijn begrepen. Niettemin is het volgens genoemd blad een feit dat de financieele toestand in
- 1865 Duistchland zeer ongunstig is. Wel is de goudvoorraad der Rijksbank sinds het uitbreken van den oorlog toegenomen met een bedrag dat gelijkstaat met £16 millioen, maar anderzijds nam de biljetten-omloop toe met £106 millioen. Voorts is een
- 1870 aanmerkelijk bedrag muntbiljetten zonder dekking uitgegeven, alsmede biljetten der Darlehenskassen. Deze groote biljetten-uitgiften zijn waarschijnlijk de oorzaak geweest van de vermeerdering in den goudvoorraad, aangezien zij het mogelijk maken dat het Rijk al het ontvangen goud kan vasthouden. Een vergelijking tusschen Engeland en Duitschland toont aan, dat men in Duitschland gebukt gaat onder een enormen last van papieren geld, terwijl daarentegen in Engeland de biljetten-omloop der Engelsche
- 1875 Bank slechts met £6 millioen is gestegen, en de goudvoorraad der Engelsche Bank met £32 millioen. Weliswaar heeft de regeering harerzijds eveneens biljetten uitgegeven en wel voor een bedrag van £34 millioen, maar hiertegen is reeds een aflossingsfonds in goud gevormd, thans ten bedrage van £14½ millioen, onafhankelijk van den
- 1880 goudvoorraad der Engelsche Bank. Het blad betoogt verder, dat de moeilijke monetaire toestand in Duitschland zich weerspiegelt in de ongunstige wisselkoersen, die 12-14% goudagio aantoonen. Indien de financieele toestand in Duitschland normaal was, dan zou de Rijksbank door het toelaten van goudonttrekkingen invloed op den stand der wisselkoersen moeten oefenen, maar iedereen weet, dat de toestand op dit gebied in

Naspeuringen van Paul Theelen: 4 december 1914

1885 Duitschland niet normaal is. (Tusschen niet normaal en zeer ongunstig bestaat nog
altijd een aanmerkelijk verschil. In Engeland, waar men zijn tegenstander financieel
denkt uit te putten, gelooft men in dit opzicht gaarne wat men hoopt. Wij wezen er
1890 reeds meermalen op, dat de toestand voor Duitschland op financieel gebied inderdaad
zeer moeilijk kan worden als de oorlog lang duurt en dat met name de manipulatie met
de Darlehenskassenscheine ernstige complicaties kunnen uitlokken. Zonder eenig
optimisme op dit punt, moet men echter erkennen, dat deze complicaties thans nog niet
zijn ingetreden en dat er voorshands nog geen reden bestaat om aan te nemen, dat
1895 financieele uitputting zeer spoedig een einde aan den strijd zal maken. Red. Hbld.)
Blijkens den hedenmorgen gepubliceerden staat van de Duitseche Rijksbank stegen de
door de beleeningskassen geleende bedragen met M.168.6 millioen tot M.1062.5
millioen. Daar tegelijkertijd de in de portefeuille der Rijksbank zijnde
beleeningskasbiljetten slechts met M.144.4 millioen tot M.739.2 millioen zijn
gestegen, blijkt dus, dat door de Rijksbank in de laatste week van November M.24.2
millioen beleeningskasbiljetten in het verkeer zijn gebracht. De biljettenomloop
steeg met M.196.2 millioen, waarvan M.89.8 millioen aan kleine biljetten.

Moratoria.

1900 Tegelijk met de verlenging van het algemeene Oostenrijksche moratorium is het besluit
gepubliceerd, waarbij het speciale moratorium voor Galicië en de Bukowina met twee
maanden dus tot einde Januari 1915, wordt verlengd.